

Podrobný seznam map, plánů a vyobrazení svazku č. 31 – Jaroměř

Sestavili Tomáš Burda, Jaroslav Cavnoch, David Doubrava, Günter Fiedler, Karel Kuča, Olga Mertlíková, Eva Semotanová, Jiří Slavík, Robert Šimůnek, Přemysl Štych, Eva Tichomirovová, Jana Vojtišková, Klára Woitschová

Obálka

Obr. č. 1: Znak města Jaroměře k roku 2020. Grafické zpracování Petr Tomas. – Ve znaku města je lvice (s jedním ocasem) s trnovou korunou. Nepochopením heraldických pravidel v 17. a 18. století se stalo, že místo lvice byl zobrazen lev se dvěma ocasy (příkladem je kamenný znak na jaroměšské zvonici v sousedství farního kostela).

Obr. č. 2: Jaroměř od severu, cca 30. léta 18. století. *Jaromirzitz*. Friedrich Bernhard Werner. Fotografie originální perokresby, zničené za 2. světové války. Skleněná deska, výška 180 mm, šířka 240 mm. Archiv Štenc, Praha, negativ č. 46789d-4367. Sken Archiv Štenc, Praha.

Textové listy

Obr. č. 3: Nejstarší pečeť města Jaroměře, 1309. Pečeť je přivěšena na listině vydané 2. srpna 1309, v níž rychtář Reblinus, konšelé a obec města Jaroměře přísahají věrnost a poslušnost královně vdově Elišce Rejčce a její dceři Anežce. Opis: + *SIGILLVM . CIVIVM . IN . GER-MIR*. Okrouhlá pečeť z přírodního vosku, průměr 55 mm. Uprostřed úponky zdobeného pečetiho pole je štít se znamením dvojí stupnice vrcholy obrácenými k sobě. Moravský zemský archiv v Brně, fond Augustiniáni Staré Brno, inv. č. 12, sign. 41: V.4. Foto Moravský zemský archiv v Brně. – Otisk pečeti: Městské muzeum v Jaroměři, bez inv. č. – Královna Eliška Rejčka se jako dvojnásobná královna-vdova obrátila listinou vydanou v dolnorakouském Neuburgu 18. srpna 1308 na svá města (Hradec Králové, Vysoké Mýto, Poličku, Chrudim, Jaroměř) s oprávněnými finančními nároky (vdovský důchod pro ni a její dceru), které jí připsali před smrtí oba manželé, tedy Václav II. a Rudolf I. Habsburský, a které jí dlužila královská komora. Zástavou dlužné částky byly příjmy z berně těchto pěti královských měst. Jaroměšská listina z 2. srpna 1309 je vlastně odpovědí (města) královně, a to jedinou svého druhu, která se z odpovědí oněch pěti královských měst dochovala.

Obr. č. 4: Pečeť města Jaroměře, 1575. Jedná se o typ pečeti používané od druhé poloviny 15. století do roku 1788. Na dole zakulaceném štítu je umístěna lvice, nekorunovaná, s jedním ocasem, obrácená ve skoku doprava a obtočená trnovou korunou. Kolem hořejší části štítu je naznačena poskládaná stužka s nápisem. Opis: *Sigillum . Ciuitatis . de . iaromirz*. Červený vosk (právo pečetiit červeným voskem obdržela Jaroměř roku 1506), průměr 44 mm. Od roku 1511 se též používala malá pečeť bez trnové koruny o průměru 26 mm. Opis: *Sigilll . CIVITATIS IAROMIR*. Nová forma malé pečeti rovněž bez trnové koruny byla pořízena v roce 1575, průměr 28 mm. Opis: *SIGILL: REG: CIVITAT: DOTAL: IAROMIRI . AD . ALBIM*. Archiv Národního muzea, Eichlerova sbírka, karton č. 24, Hradecko – Jaroměř. Foto Klára Woitschová. – Otisk pečeti: Městské muzeum v Jaroměři, bez inv. č.

Obr. č. 5: Kamenný znak města Jaroměře na východní straně zvonice kostela sv. Mikuláše, 1707. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Znak města vycházel z městské pečeti. Až do pořízené nového pečetiidla s nekorunovaným lvem a trnovou korunou v roce 1788 byla na úředních dokumentech používána pečeť se lvicí v trnové koruně. Přesto se ale ve znaku na zvonici a později na mariánském sloupu už objevuje lev obtočený trnovou korunou, ale navíc s korunou na hlavě. Zda byla záměna lvice za lva, coby symbol Českého království, snahou vylepšit městský znak umístěný na frekventovaných místech, se už asi nedozvíme.

Obr. č. 6: Pečeť města Jaroměře, 1818. Jedná se o typ pečeti používané od roku 1788. Nepochopením skutečného důvodu výměny pečetiho obrazu v 15. století došlo ke konci 18. století k záměně lvice za nekorunovaného, dvojcásého lva obtočeného trnovou korunou. Opis: *SIGILLVM REG : ET DOTAL : CIVITATIS IAROMIR AD ALBIM*. Červený vosk, průměr 34 × 40 mm. Archiv Národního muzea, Eichlerova sbírka, karton č. 24, Hradecko – Jaroměř. Foto Klára Woitschová.

Obr. č. 7: Jan Žižka před Jaroměří v roce 1421 (domovní znamení na náměstí, dům č. p. 53). Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 8: Rekonstrukční model Jaroměře v 15. století. Dle podkladů Vladimíra Wolfa a Zdeňka Bergera zhotovil Jiří Škopek roku 1961. Sádra, výška 390 mm, šířka 840 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6024. Foto Karel Hanuš.

Obr. č. 9: Kostel sv. Mikuláše, zvonice, děkanství a věž Panna, 16. století. Rekonstrukční kresba Roberta Řemínka, 1975. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5 (fotografie Václava Nováka). Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 10: Veduta Jaroměře v pozadí s Novým Bydžovem, 1536/1537. *Germirs*. Mathias Gerung, kolorovaná perokresba, výška 370 (320) mm, šířka 480 (425) mm. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI,5,33. Sken Universitätsbibliothek Würzburg. Detail Jaroměře srov. mapový list č. 40, obr. č. 92 (tamtéž komentář k celému listu i vedutě Jaroměře).

Obr. č. 11: Jaroměř od severu, cca 30. léta 18. století. *Jaromirzitz*. Friedrich Bernhard Werner. Fotografie originální perokresby, zničené za 2. světové války. Skleněná deska, výška 180 mm, šířka 240 mm. Archiv Štenc, Praha, negativ č. 46789d-4367. Sken Archiv Štenc, Praha.

Obr. č. 12: Jaroměř od severovýchodu, 1746. Anonym. Votivní olejomalba se sv. Mikulášem a vedutou Jaroměře v pravém dolním rohu. Výška 1500 mm, šířka 1100 mm, výřez. Římskokatolická farnost Jaroměř. Foto Václav Novák. – Veduta Jaroměře na obraze sv. Mikuláše byla až do poloviny 90. let 20. století, kdy se originální historikové dozvěděli o existenci tzv. würzburského alba, považována za nejstarší vyobrazení města. V levé části veduty je chrám sv. Mikuláše se severní věží, před ní vyčnívá nad tehdy dřevěnou budovou děkanství věž městské brány se zvonici, jižní straně náměstí dominuje radniční věž. Barokní podobu dostala až po požáru v roce 1670. Vpravo uzavírá západní část náměstí Pražská brána. Zástavba ulice Na Valech a podél severní strany Malé Varty v popředí obrazu vystihuje základní půdorys a konfiguraci terénu této části města, a to náměstí na vyvýšené ostrožně, opevněné původně hradebním valem s baštami.

Obr. č. 13: Požár kostela sv. Mikuláše (1670), první polovina 18. století. Anonym. Dřevořezba, výška 335 mm, šířka 235 mm. Městské muzeum v Jaroměři, sign. 6652. Foto Václav Novák. – Neznámý autor zachytil podobu chrámu sv. Mikuláše se severní věží a hodinami, městskou bránou se zvonici a nejbližším okolím během požáru v roce 1670. Již v 16. století zastavěla školní budova z poloviny západní průčelí kostela. Nad školou se do roku 1548 tyčila jižní věž kostela. Ze zbytku věže, zničené požárem v téměř roce, byl byt učitele, do něhož vedly schody z pavlače školy. Přes volnou polovinu průčelí kostela, kudy se vcházelo, byla v roce 1590 postavena předsíň v renesančním slohu. Budova přiléhající ke zvonici je děkanství. Sousoší sv. Václava na koni nad bránou zvonice pochází z roku 1707.

Obr. č. 14: Radnice, první polovina 18. století. Anonym. Dřevořezba, výška 335 mm, šířka 235 mm. Městské muzeum v Jaroměři, sign. 6651. Foto Václav Novák. – Budova radnice byla po požáru v roce 1548

přestavěna v renesančním slohu. Hladkou fasádu jednopatrové stavby zdobily tři horizontálně dělené štíty a uprostřed se tyčila cibulová věž s orlojem. Pod radnicí vedla nová klenutá fortna k lávce přes feku Labe. Starou fortnu odkoupil v roce 1573 majitel sousedního domu č. p. 17. V radnici byly kromě úředních místností též uloženy zbraně určené pro obranu města. Ještě v roce 1597 konšelé zakoupili 31 ručnic. Po požáru v roce 1670 a následné přestavbě zůstala v původním stavu vnitřní dispozice budovy radnice, přičemž fasáda byla zbarokizována. Oba reliéfy jsou vystaveny ve stálé historické expozici městského muzea v bývalém zástavovacím úřadu v Josefově.

Obr. č. 15: Jaroměř od severu / severozápadu na formuláři výučního listu, cca 1820. Mědirytina, výška 320 mm, šířka 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 8096. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Autor předlohy vstihl poměrně věrně polohu i podobu města. Naznačil ve zkratce zástavbu Pražského předměstí, zvýšenou úroveň náměstí (nad okolím), jehož západní část uzavírá Pražská brána a východní stranu chrám sv. Mikuláše, brána se zvonici a před ní stojící budova děkanství. Nad domy jižní strany náměstí se nepřehlédnutelně tyčí věž radnice. Domy na Vartách a kolem kostela sv. Jakuba jsou jen zlehka načrtnuté. V pozadí veduty autor zobrazil severní stranu pevnosti Josefov s Korunní bránou. Uprostřed nad hradbami se vypíná věž kostela Nanebevstoupení Páně a vpravo od něj je patrná věž Starého pavilonu. Uprostřed veduty je zavěšený znak města se lvem obtočeným trnovou korunou, otočeným do prava.

Obr. č. 16a: Západní část náměstí s Pražskou bránou, stav před 1823. *Západní městská brána v Jaroměři do roku 1823. Podle popisu v Paměti Jaroměře od Knapa na straně 83.* Václav Pácalt. Kresba, výška 275 mm, šířka 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 418/2151. Foto Karel Hanuš. – Zatím není známé žádné vyobrazení Pražské brány z vnitřku města. Máme pouze její popis, jež uveřejnil KNAPP, Antonín: Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem. Jaroměř 1887, s. 83: *„Vedle domu čísla 38. bývaly od starodávna masné krámy, do kterých se vcházelo velkými vřaty. Mezi krámy masnými a domem čís. 39. stávala věž, která obě pořadí domů spojovala, při které od masných krámů k domu řečenému chodba přizděná, podklenutá šla; spodem pod touto chodbou byl průjezd skrze věž s dvěma vysokými, do špičky klenutými branami, kudy z náměstí se dolů jezdilo. Věž měla střechu mansardskou, dosti vysokou, s 4 výhledů“.* Z tohoto popisu vychází Pácaltova kresba.

Obr. č. 16b: Krytý dřevěný most přes Labe, pohled k náměstí, stav před 1831. *Most přes Labe v Jaroměři až do roku 1831.* Václav Pácalt. Kresba, výška 275 mm, šířka 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 11/80/2157. Foto Karel Hanuš. – Podobu brány stojící bezprostředně za dřevěným mostem směrem k náměstí dokumentuje J. Venuto, který ji na vlastní oči ještě mohl vidět. Krytý dřevěný most s bránou je zakreslen v mapě (srov. mapový list č. 5, mapa č. 8). A. Knapp píše o *„ne tuze vysoké bráně, skrze kterou se na krytý labský most jezdilo, brána měla jedno okno a mansardskou střechu“*. O zachycení pravděpodobného vzhledu mostu a přilehlé brány se pokouší amatérská kresba V. Pácalta. Vpravo vedle mostní brány ještě nakreslil domek zvaný Turínka. V přízemí měla být klenutá chodba k Labi s propustí dešťové vody do Labe. V 1. patře se nacházela světnice a z pudy se do brány vcházelo.

Obr. č. 17a: Pražské předměstí u kaple sv. Anny, 1836. *Vor Jaromieřz. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Litografie, výška 90 mm, šířka 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9304. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jedna ze slavobran, které roku 1833 měly vítat v Jaroměři císaře Františka s manželkou, stála před kaplí sv. Anny. Kolem ní vedla až do roku 1820 silnice do Hradce Králové. Pod kaplí tekli pramen, bylo zde i máchadlo. Kousek nad kaplí byla studna prvního městského vodovodu. Kaple byla postavena v roce 1752 z dobrovolných příspěvků věřících. Po necelých třiceti letech však byla prodána v dražbě. Kupující se ve smlouvě musel zavázat, že z kaple neudělá příbytek a že ponechá studánku i s odpadem. Netrvalo však dlouho a po opětném vysvěcení kaple znovu sloužila k církevním účinkům.

Obr. č. 17b: Pražské předměstí s křižovatkou cestu řetězového mostu, 1836. *K. Stadt Jaromieřz. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Litografie, výška 90 mm, šířka 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9304. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Další slavobrána k přivítání císařského páru se nacházela před řetězovým mostem. Cesta vlevo procházela k domům a hospodářským dvorům v ulici Na Kamení, prostřední, kde stála slavobrána, vedla přes klenutý mostek od Hradce Králové (Hradecká silnice) a přes město k Náchodu a vlevo směřovala cesta k mlstku přes mlýnský náhon vytékající z Labe.

Obr. č. 18: Řetězový most přes Labe, před 1840. *Die Kettenbrücke bei Jaromirsch. Gez. u. lith. v. R. Bürger.* Litografie, výška 220 mm, šířka 305 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6861. Foto Karel Hanuš. – Řetězový most přes Labe na náměstí byl postaven v roce 1831 podle projektu inženýra Bedřicha Schnircha. Je druhým nejstarším v Čechách. Jeho pilíře měly na výšku asi šest metrů a připomínaly brány. Pamětníci vzpomínali, že se most houpal i při malém zatížení. Nebyl vybaven chodníky. Táhla nosných řetězů nesla silné podélné trámy, na nichž ležely mostnice. Za pravým pilířem začíná městská část zvaná Sladovny, nalevo je Podziďní mlýn a nad ním Pražská brána. Most si při své návštěvě pevnosti Josefov a poté Jaroměře v roce 1836 prohlédl císař Ferdinand. Dva články ř řetězového mostu se při jeho demolici v roce 1883 dostaly do jaroměšského muzea.

Obr. č. 19: Jaroměř od jihu, údajně 1850. *Jaroměř v roce 1850.* Václav J. Zauzal. Kresba tužkou, výška 121 mm, šířka 356 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9306. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Václav Zauzal byl jaroměšský měšťan a napsal několik článků o staré Jaroměři. Je patrně i autorem kresby. Po levé straně lze vidět řetězový most přes Labe a zástavbu celého náměstí. Chodba pod radnici vede ke staré lávce přes Labe a poté na Ostrov. Kresba dále zobrazuje Malou a Velkou Vartu, Kotoulouvský most a zástavbu před kostelem sv. Jakuba. Ze severovýchodní strany obklopuje město dramaticky hornatá krajina.

Obr. č. 20: Náměstí, výzdoba u příležitosti návštěvy císaře Františka Josefa I., 1880. Fotografie, výška 190 mm, šířka 240 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Slavobránami, českými nápisy a prapory vyzdobená Jaroměř vítala v červnu roku 1880 císaře Františka Josefa I., který u příležitosti svých padesátin objížděl monarchii. Událost přivedla do města hodně lidí z širokého okolí. V Jaroměři navštívil chrám sv. Mikuláše, měšťanskou školu a přespal ve vile továrníka Josefa Etricha. Jeho návštěvu dodnes připomíná pamětní deska ve foyeru vily. Malí chlapi v popředí fotografie využili stojan na čerpání vody ze studny, aby na tu slávu lépe viděli.

Obr. č. 21: Náměstí, část severní a jižní strany, před 1883. Karel Zelený. Fotografie, výška 90 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Josefovský fotograf Karel Zelený pořídil velmi cenný snímek náměstí, ale především tří domů před jejich plánovanou demolicí v roce 1883 (tento rok je současně datem ante quem pořízení fotografie), a to kvůli propojení náměstí s Ostrovem. Jednalo se o třetí až pátý dům vpravo. Jejich posledními majiteli byli krupař František Exnar, obchodník Josef Bukovský a řezník Hynek Rydl (U Tří kaprů). V posledně jmenovaném

domě (v pořadí třetí) se roku 1881 narodil vynikající český sochář a medailér Otakar Španiel.

Obr. č. 22: Náměstí, zadní traktu domů jižní strany, před 1883. Fotografie, výška 120 mm, šířka 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Pohled na ještě neporušenou řadu zadních fasád domů jižní strany náměstí umožňuje unikátní fotografie neznámého autora. Velké stavební proměny čekaly i na samotný Ostrov pod náměstím. Stály zde domky se zeleninovými zahradami, u některých krámký, kde se prodávalo cukroví a kolem nich se rozprostíraly louky. Datem ante quem pořízení fotografie je rok 1883 (srov. komentář k obr. č. 21).

Obr. č. 23: Zadní fasády domů jižní (jihovýchodní) fronty náměstí, 80. léta 19. století. *Jihovýchodní strana Jaroměře.* Josef Antonín Lewy. Kresba tužkou, výška 330 mm, šířka 500 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2176. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Josef Antonín Lewy doprovodil ilustracemi, spolu s kreslímem a heraldikem Vojtěchem Králem z Dobré Vody, knihu Antonína Knappa Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem, vydanou v roce 1887, v níž je spolu s dalšími publikována kresba jihovýchodní strany náměstí. Dílo prvního jaroměšského historiograфа Antonína Knappa nebylo dodnes překonáno.

Obr. č. 24: Náměstí, výstavba mostu přes Labe a zadní traktu domů jižní strany, 1884. Fotografie, výška 130 mm, šířka 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/11. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Základy pro první pilíř mostu z náměstí na Ostrov se betonovaly v listopadu roku 1883 v hloubce čtyři a půl metru. Byla začlena středověká hradební zeď a při stavbě druhého pilíře též bývalá bašta pod zbořeným domem U Tří kaprů. Výroba mostovky trvala pouhý měsíc. Stavba mostu skončila v dubnu 1884 a začaly se kopat základy pro školu Na Ostrově.

Obr. č. 25: Řetězový most přes Labe, před 1883. Karel Zelený. Fotografie, výška 90 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Přípravné práce ke zbourání řetězového mostu započaly v roce 1883. Elegantní a vzdušná konstrukce v té době již nedostačovala nejen šířkou, ale i nosností. U pravého pilíře vlevo je patrný detail dřevěné boudy, v níž se před mostem vybíralo clo. Za prusko-rakouské války roku 1866 byl řetězový most na příkaz velitele pevnosti Josefov, generálmajora Johanna Gaiszlera, částečně rozebrán. Jeden článek z řetězového mostu, stejně jako dřevořezba s pohledem na most od V. Pácalta, se nacházejí ve stálé muzejní expozici v Josefově.

Obr. č. 26: Jakubské předměstí – Velká Varta vyzdobená na počest návštěvy císaře Františka Josefa I., 1880. Fotografie, výška 200 mm, šířka 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Fotografie pořízená 8. června 1880 během návštěvy císaře Františka Josefa I. dýchá slavnostní atmosférou a vyzdobené Varty očekávají průjezd vzácných hostů. Zároveň dokumentuje stavební podobu východní strany chrámu sv. Mikuláše ještě před provedením regotizace dle projektu Josefa Mockera z 90. let 19. století a současně i vzhled severní strany Malé a Velké Varty před odstraněním předsíněk u domů č. p. 7–9 a odbouráním náspu před řadou domů č. p. 10–18. Vartami procházela tzv. Polská cesta a byla to nejstarší jaroměšská ulice.

Obr. č. 27: Jakubské předměstí – domy před kostelem sv. Jakuba, 80. léta 19. století. *U sv. Jakuba (Náměstí).* Jaroměř. Josef Antonín Lewy. Kresba tužkou, výška 170 mm, šířka 300 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2174. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jakubské předměstí začínalo za bránou u chrámu sv. Mikuláše a jeho dominantou byl kostel sv. Jakuba se hřbitovem. Na náměstíčku před kostelem se konaly trhy s dobytkem, a proto se mu dostalo pojmenování Prasečí rynek nebo též Švajnrnyk.

Obr. č. 28: Jakubské předměstí – budova zeměbraneckých kasáren, po 1886. Fotografie, výška 90 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Budova zeměbraneckých kasáren byla postavena firmou stavitele Eduarda Rechzigla z Prahy během roku 1886. Výstavba vojenských skladů proběhla v následujícím roce a nové budovy pro ubytování záložníků v zadní části dvora se přistavovaly v roce 1895. Stát zaplatil jednak stavbu kasáren a také městu hradil nájem. Vítaný příjem z vojska měli jaroměšští živnostníci a obchodníci.

Obr. č. 29: Jakubské předměstí – starý hřbitov u kostela sv. Jakuba, před 1888. Fotografie, výška 110 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Hřbitov u kostela sv. Jakuba byl zrušen v roce 1888. Na nový hřbitov, zřízený v letech 1887–1888 podle projektu stavitele Jana Čermáka na Jakubském předměstí, byly převezeny lidské ostatky, kříže, pomníky a také plastika Plačící ženy od M. B. Brauna. Stala se ozdobou vstupní části hřbitova. V roce 1903 byl zrušený hřbitov proměněn v park.

Obr. č. 30: Pražské předměstí – vozová cesta Na Vinicích, 80. léta 19. století. Fotografie, výška 150 mm, šířka 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Na návrší zvaném Vinice se do 18. století pěstovala vinná réva. Pod Vinicemi vedla cesta do Prahy, a to přes Velichovky. Přes Vinice procházela cesta do Kuksu a Dvora Králové, kterou lemovala z jedné strany opuková skála a z druhé stráň strmě padající k Labi. U domu č. p. 47 stávaly závory (šraňky) sřezící přístup do města.

Obr. č. 31: Pražské předměstí – Na Karlově, Krajináksá hospodářská a průmyslová výstava, 1887. Fotografie, výška 180 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/20. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – První velkou prezentací řemeslné a zemědělské výroby se stala Krajináksá výstava hospodářsko-průmyslová, která se konala v roce 1887 v Jaroměři na Karlově. Během jejího dvou týdněního trvání se konaly předváděcí akce a vzdělávací přednášky. Poslední den se vystavené zboží mohlo prodávat.

Obr. č. 32: Pražské předměstí – chlapecká škola Na Ostrově, po 1886. Fotografie, výška 180 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/8. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jaroměř se oprávnněně pyšní výstavnými budovami škol. Obecná a měšťanská škola pro chlapce Na Ostrově byla postavena podle projektu Arnošta Jenšovského v letech 1884–1885 v neorenesančním slohu. Stavbu provedly firmy Jana Čermáka a Eduarda Průknera. Dostatečné prostory tehdy dovolily poskytnout volné učebny pro výuku žáků nově zřízené C. k. Všeobecné řemeslnické školy.

Obr. č. 33: Pražské předměstí – nejstarší muzejní expozice v chlapecké škole Na Ostrově, cca 1895. Fotografie, výška 180 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/8. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jaroměšské muzeum, založené roku 1883, uspořádalo a provozovalo svou první historickou expozici ve dvou suterénních místnostech chlapecké školy. Zájemci ji mohli navštívit v neděli odpoledne a ve svátky. Během první a druhé světové války byly sbírky uloženy v bednách. Od roku 1947 muzeum sídlí v bývalém obchodním domě A. Wenke a syn (srov. obr. č. 46, 104).

Obr. č. 34: Pražské předměstí – městský park Na Ostrově, 90. léta 19. století. L. Lorenz. Fotografie, výška 190 mm, šířka 280 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/12. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Parkovou úpravu Ostrova navrhl a provedl v letech 1885–1886 Hans Liehm, vrchní zahradník knížete Colloreda v Opočně. Domek postavený ve švýcarském stylu v parku nad labským jezem obýval městský zahradník. Stříbrné buxusy tvořily odpovídavla a kolemjdoucí mohli ve voliéře obdivovat dva exempláře supů. V altánu hrála při otevření parku v roce 1886 hudba 94. pěšího regimentu

z Josefova. Promenádní koncerty se v parku konaly pravidelně. Park byl tehdy mnohem menší. Rozprostíral se mezi Labem a náhonem tekoucím od Ostrovského mlýna přes Ostrov a ústícím pod jezem do řeky.

Obr. č. 35: Pražské předměstí – nádraží Josefov – Jaroměř, 90. léta 19. století. Karel Zelený. Fotografie, výška 130 mm, šířka 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/23. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Původní nádražní budova byla postavena už v roce 1857, avšak za prusko-rakouské války byla v červenci 1866 na příkaz velitele pevnosti Josefov zničena. Fotografie dokládá podobu železniční stanice z 90. let 19. století. V roce 1996 byl areál železniční stanice (výpravní budova, nákladní nádraží, pošta, vodárna, výtopna s točnou a kolejištěm a tzv. Červený dům vedle nádraží) prohlášen za kulturní památku. V původní výtopně se od roku 1996 nalézá železniční muzeum.

Obr. č. 36: Náměstí, domy poničené požárem v roce 1896. Fotografie, výška 180 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V květnu roku 1896 postihl Jaroměř poslední velký požár a během něj na severní straně náměstí shořelo celkem 11 domů. Na jejich místě byly postaveny nové domy, a to dvoupatrové.

Obr. č. 37: Sladovna pod náměstím, cca 1900. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Původní zástavba i název Sladovny se váže ke druhé polovině 16. století. Pivovarnictví patřilo mezi živnosti podporované královskými výsadami. Majitelé domů na náměstí měli oprávnění vařit pivo, a proto odebírali slad vyrobený domácími sladovniki. Skoro v každém domě zde bývala sladovna. V této části Pražského předměstí byli též soukeníci, jircháři, ale také obuvníci, krejčí a pekaři. Konaly se tu též trhy na koně.

Obr. č. 38: Dřevěné domy na Jakubském předměstí, cca 1903. Podsíňky na Jakubském předměstí v Jaroměři zbořené roku 1903. Václav Pácalt. Perokresba, výška 420 mm, šířka 405 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2150. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Kresby Václava Pácalta ze sbírek městského muzea dokumentují stavební proměny Jaroměře od 80. let 19. století do počátku 20. století. Pro svou dokumentární cenu jsou často využívány při muzejních výstavách zaměřených na stavební vývoj města. Vzhled Jakubského předměstí se začal měnit na přelomu 19. a 20. století.

Obr. č. 39: Kostel sv. Jakuba od severovýchodu, před 1903. Fotografie, výška 145 mm, šířka 110 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Kostel sv. Jakuba je písemně zmínován k roku 1374. V první polovině 16. století byl přestavěn v pozdně gotickém slohu. Zvláště ceněné jsou jeho portály na severní a západní straně (zde je kopie). Několikrát se opravoval, zvláště po požáru v roce 1670. Tehdy došlo k přestavbě věže v barokním slohu s cibulovou věží. V roce 1702 byla postavena krypta. U kostela se do roku 1888 nacházel hřbitov.

Obr. č. 40: Jakubské předměstí – kostel sv. Jakuba s hlavní hřbitovni branou a ohradní zdí, před 1903. Fotografie, výška 145 mm, šířka 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Po zrušení hřbitova u kostela sv. Jakuba došlo i na úpravy přilehlého prostranství. V roce 1903 byla zbořena hlavní hřbitovni brána a zděná ohradní zeď. Dvojdoměk, který stál před hlavní branou, odkoupila a posléze zbořila obec Jakubského předměstí. Poté následovala proměna okolí kostela v park podle návrhu a pod dohledem městského tajemníka Vojtěcha Probošta.

Obr. č. 41: Jakubské předměstí – pohled z věže kostela sv. Jakuba, cca 1910. Fotografie, výška 95 mm, šířka 155 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V době pořízení fotografie již nestojí na levé straně ulice domy vybavené předsíňkami. Ty byly zbořeny a domy stavebně upraveny. Malé a povětšinou přízemní domky řemeslníků v prostředním pásu zástavby tvořily malý ostrůvek mezi ulicemi Jaromírovou a Palackého. V souvislosti s rozšířením hlavní silniční komunikace a silnice na Nové Město nad Metují byly v roce 1973 zbořeny.

Obr. č. 42: Jakubské předměstí – Jaromírova ulice, cca 1910. Fotografie, výška 120 mm, šířka 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Při stavbě silnice k řece Úpě bylo náměstí sníženo asi o 60 centimetrů a probírkou Jaromírovou ulice a křižovatky Na Kopečku vznikl vyvýšený chodník, který existuje dodnes. Následovalo vydláždění silnice. Krámy v Jaromírově ulici po levé straně poskytovaly pestrou nabídku zboží. Každý dům měl aspoň jeden krám. Majitelem domu s neobarokním štítem byl lakýrník Václav Exner, ve volném čase obětavý muzejník a znalec historie Jaroměře.

Obr. č. 43: Jakubské předměstí – Podkostelní mlýn, před 1909. Fotografie, výška 200 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Vyšší budova po pravé straně je Podkostelní mlýn. Svému účelu sloužil nejméně od poloviny 16. století a patřila k němu i pila. Za mlýnem se ostrůvkem, oběhanému mlýnskou strouhou, říkalo Kavčí trh, kde stálo několik rodinných domků a také obecní studna, odkud se čerpala voda do kašny na náměstí. Koncem 19. století bratři Stárkové vykopali domky na Kavčím trhu a přestavěli mlýn na barevnu a potisk látek. Firma Josef Pěnička a syn, coby další majitel, přestavěla továrnu na mechanickou tkalcovnu jemného bavlněného zboží, postavila u jezu hydrocentrálu a nechala zasypat mlýnský náhon. V pozadí fotografie jsou vidět nové postavené vily v městské čtvrti Na Ptákách.

Obr. č. 44: Pražské předměstí – Všeobecná škola řemeslnická, po 1906. Fotografie, výška 150 mm, šířka 220 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/8. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Narůstající počet žáků a nedostatek učeben v chlapecké škole přiměl zastupitele města k výstavbě nové budovy řemeslnické školy v letech 1905–1906. Šťastným řešením byl výběr lokality v městské části Na Ptákách. Autorem projektu byl místní stavitel František Hellmann. Školní vyučování započalo v roce 1906, avšak kolaudace budovy se uskutečnila až o rok později. Řemeslu se zde chlapci a dnes i děvčata učí stále.

Obr. č. 45: Pražské předměstí – Husova třída a Grand-Hôtel, cca 1912. Fotografie, výška 120 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Ve výstavbě skříní města se Husova třída proměnila v roce 1885. Silnice i chodníky byly opatřeny novou dlažbou a k reprezentativnímu vzhledu přispěla též přestavba hostince U Černého orla na Grandhotel majitelem strojírný Bohuslavem Jarokovským. V menší budově před hotelem byly vanové lázně nazvané U sv. Anny. Vlastnit na hlavní dopravní tepně obchod či živnost se tehdy stalo snem každého obchodníka.

Obr. č. 46: Pražské předměstí – Husova třída a obchodní dům A. Wenke a syn, cca 1912. Fotografie, výška 120 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Obchodní dům A. Wenke a syn v Jaroměři (srov. též obr. č. 104) postavila firma dědišního stavitele Josefa Máši podle projektu tehdy ještě málo známého architekta Josefa Gočára v letech 1910–1911. Jeho řešení zavěšeného portálu hlavní fasády má evropský primát. Stavba patří k předním památkám české moderní architektury a je prezentována v každé učebnici o architektuře. Obchodní palác vybavený výtahem nabízel zboží ve třech podlažích. Přízemní dvorana byla s prvním patrem propojena kruhovým dřevěným ochozem. Od roku 2017 je objekt národní kulturní památkou. Sídílí v něm městské muzeum.

Obr. č. 47: Pražské předměstí – Okresní nemocnice, před 1914. L. Lorenz. Černobílá pohlednice. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V roce 1884 byla otevřena první budova Všeobecné veřejné okresní nemocnice císaře Františka Josefa I. v Jaroměři a kolem ní byl upraven park. Výstavba infekčního pavilonu (později součást LDN) proběhla v roce 1913. Po dokončení chirurgického pavilonu v roce 1927 byla stará nemocniční budova určena pro léčbu interních onemocnění. K úpravě interny na dům s pečovatelskou službou došlo v letech 1998–1999.

Obr. č. 48: Náměstí, průřezní komunikace, meteorologický a mariánský sloup, cca 1910. Fotografie, výška 170 mm, šířka 230 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V centrální části náměstí před mariánským sloupem stojí meteorologický sloup. Byl pořízen z podnětu zdejšího spolku zvaného Stolní společnost Na Kopečku. Kamenické práce provedl Jakub Wagner, sochařská výzdoba je dílem Miloslava Vávry, profesora zdejší řemeslnické školy. Na rozdílu od jiných měst není dnes sloup funkční. Původní meteorologické přístroje zachycují už jen fotografie. Dochované originály jsou ovšem uloženy v muzeu.

Obr. č. 49: Náměstí, tzv. Zauzalův dům, 20. léta 20. století. Fotografie, výška 115 mm, šířka 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Dům po pravé straně byl přestavěn v polovině 19. století na místě zbořených masných krámů a Pražské brány. Říkalo se mu U Labutě nebo Beseda. Jeho majitelé, manželé Zauzalovi, se věnovali svým obchodem, ale pro místní ochotníky zřídili v domě divadelní sál. Beseda se stala sídlem některých místních spolků. V pravé přízemní části měl svůj galanterní obchůdek Albert Wenke, než se přestěhoval na Husovu třídu. V roce 1930 byl dům zbourán a na jeho místě byla podle projektu místní stavební firmy Kubečka – Stelkik postavena budova spojitelná.

Obr. č. 50: Jakubské předměstí – ulice Na Valech, 20. léta 20. století. Černobílá pohlednice. Vydal Alois Šmahel. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Severní stranu náměstí a někdejší obě Varty obepíná ulice Na Valech. Její název odkazuje na obranný systém města Jaroměře. Tvořily jej hradební pás s baštami, mlýnské strouhy a navezené valy. Na dodnes patrném torzu valů stojí domy.

Obr. č. 51: Pražské předměstí – Husova ulice, 20. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Vpravo před mostem pivovaru.

Obr. č. 52: Pražské předměstí – Fügnerova sokolovna, 20. léta 20. století. Fotografie, výška 80 mm, šířka 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/6. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – S pomníkem ruského legionáře Antonína Halbicha. – Pomník jaroměřského rodáka a ruského legionáře kapitána Antonína Halbicha, věnovaný památce padlých v boji za svobodu vlasti, mohl být vytvořen jen díky sbírce uspořádané jaroměřskými studenty. Slavnostní odhalení před budovou Sokolského domu (Fügnerova sokolovna) se konalo v roce 1919. Před druhou světovou válkou byl pomník přemístěn z původního místa k zadní fasádě měšťanské školy Na Ostrově a za protektorátu odsud odvezen. Tehdy ještě nedošlo k jeho zničení. To přišlo až po roce 1948. Zachovala se alespoň busta uložená v městském muzeu. Pomník je dílem Miloslava Vávry, profesora zdejší řemeslnické školy.

Obr. č. 53: Pražské předměstí – Hospodářsko-průmyslová výstava severovýchodních Čech, 1926. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – V červenci roku 1926 přijížděly do Jaroměře doslova davy lidí, které sem přilákala Hospodářsko-průmyslová výstava severovýchodních Čech. Výstavní pavilony a stánky stály nejen na ploše sokolského stadionu a v právě dokončené budově Týršovy sokolovny, ale i ve školách. Expozice doprovázely nejrůznější akce jak odborné, tak zaměřené na kulturu a umění. Výstavu navštívilo přes 180 000 lidí a mezi nimi host nejvýznamnější – prezident republiky Tomáš G. Masaryk. V následujících třech letech se uskutečnily další výstavy podobného zaměření, ale byly podstatně skromnější.

Obr. č. 54: Pražské předměstí – budova reálky a Týršovy sokolovny, 1928. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Po první světové válce zavládl cílý stavební ruch a Jaroměř rychle změnila svou tvář. V letech 1926–1928 sokolové zřídili stadion a za ním podle projektu architekta Otty Kubečka nechali postavit Týršovu sokolovnu. Byl to ve své době největší sportovní sál ve východních Čechách. Během těchto dvou let město postavilo podle projektu architekta Oldřicha Lisky a za finančního příspěvní státu budovu reálky.

Obr. č. 55: Pražské předměstí – most přes Labe a nábreží, v pozadí budova vodojemu, před 1930. Fotografie, výška 190 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Ocelový traverzový most byl postaven jako náhrada zbořeného řetězového mostu v letech 1883–1884. Do základního kamene byly vloženy: pamětní deska z řetězového mostu, staré listiny s mincemi a v láhvi uložený pamětní spis na pergamentu. Most měl oboustranné chodníky s dřevěnou podlahou a jeho vozovka byla štěrkovaná. V roce 1930 již nedostačoval potřebám zvyšujícího se provozu. Kupříkladu transport těžkých děl z kasáren musel být veden přes most v nedalekých Hořenicích. Mostovka byla druhotně použita v Leděčku, kde slouží dodnes.

Obr. č. 56: Josefův – letecký pohled od severozápadu, 1923. Pohledy s letadla č. 94. Josefův – Celkový pohled. Černobílá pohlednice. Vydal Klub československých turistů. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. M/13/01. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 57: Josefův – Okružní ulice, 1934. Rozloučení s dělostřeleckým plukem 52. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. D/07. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 58: Náměstí s mariánským sloupem, 30. léta 20. století. Oldřich Šustil. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Autorem mariánského sloupu je přední barokní sochař Matyáš Bernard Braun (1684–1738), působil i ve službách Františka Antonína Šporka v nedalekém Kuksu.

Obr. č. 59: Náměstí v době trhu, 30. léta 20. století. Fotografie, výška 180 mm, šířka 200 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jaroměřské trhy s obilím a na dobytek byly vyhledávané a hojně navštěvované. Koncem 30. let 20. století ale význam všech trhů silně klesl. Ve druhé polovině 20. století se už v Jaroměři konaly trhy s ovocem a zeleninou víceméně jen na podsíních.

Obr. č. 60: Kavčí trh pod kostelem sv. Mikuláše a Vartou, 1934. Púdorys zmizelého Kavčího trhu v Jaroměři. Václav Pácalt. Perokresba, výška 305 mm, šířka 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 5980. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 61: Jakubské předměstí – Havlíčkova ulice, 30. léta 20. století. Oldřich Šustil. Fotografie, výška 120 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Zadní fasádu domu č. p. 1 za kostelem sv. Mikuláše zachytil objektivem svého fotoaparátu vyhledávaný jaroměřský fotograf Oldřich Šustil. Zabýval se fotografickou dokumentací mizející Jaroměře a část jeho archivu je uložena v městském muzeu.

Obr. č. 62: Pražské předměstí – vilová čtvrt Na Ptákách, 30. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Vilová čtvrt Na Ptákách se začala rozvíjet na počátku 20. století. Do první světové války zde stálo 11 domů. V době stavebního rozmachu po válce přibýlo dalších 30 vil a rodinných domků. Za restaurací Na Blahobytě (vlevo) je kostel Československé církve husitské, postavený v letech 1927–1928 podle projektu Otty Kubečka.

Obr. č. 63: Pražské předměstí – továrna na zpracování kůží a výrobu řemenů firmy Polický, 30. léta 20. století. Fotografie, výška 190 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 64: Náměstí, přísaha 48. pěšího pluku Jugoslávie, 1937. Fotografie, výška 115 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 65: Náměstí, přísaha věrnosti německé posádky Adolfa Hitlerovi, 1944. Městské muzeum v Jaroměři. Fotografie, výška 180 mm, šířka 130 mm. Fotoarchív, inv. č. K/Druhá světová válka/Fotografie. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 66: Pražské předměstí – křižovatka Husovy a Labské ulice, 1941–1942. Fotografie, výška 110 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 67: Průjezd Rudé armády od náměstí přes Týršův most, květen 1945. Miloš Gallé. Fotografie, výška 80 mm, šířka 130 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 68: Náměstí, empirová kašna, 40. léta 20. století. Oldřich Šustil. Fotografie, výška 100 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Empirová kašna byla na náměstí osazena v roce 1846. Kvůli špatnému stavu ji jaroměřští radní chtěli koncem 30. let 20. století přemístit, avšak Památkový ústav v Praze tento návrh zamítl. V roce 1953 bylo její odstranění z náměstí odhlasováno poslanci. Nejprve byla díky zásahu památkářů pečlivě uložena, ale později skončila na skládce. V roce 1990 byla odsud odvezena, ovšem k navrhované reinstalaci dosud nedošlo.

Obr. č. 69: Pražské předměstí – výstavba luhové dílny n. p. Závody Antonína Zápotockého, 1955–1959. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Luhová dílna národního podniku Závody Antonína Zápotockého byla vybudována v letech 1955–1959. Kvůli nové výstavbě musela být zbořena zadní část budovy městského muzea, kde byly umístěny depozitáře. Byla rovněž uzavřena Pivovarská ulice, která vedla k pivovarským sklepům v Lužinách.

Obr. č. 70: Pražské předměstí – Hradecká ulice, výstavba činžovních domů č. p. 635–640, 1959. Fotografie, výška 130 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 71: Polské tanky na labském mostě u bývalého pivovaru, 21. srpna 1968. Vratislav Šustil. Fotografie, výška 145 mm, šířka 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/7. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Dne 21. srpna 1968 v 7.30 hod. projíždí Jaroměř v plné bojové pohotovosti kolona těžkých tanků polské armády. Posléze ji následuje mostní skupina a mezi ní jedou vozy obsazené ruskými důstojníky. Takovou podobu měla v Jaroměři invaze armád Varšavské smlouvy do Československa.

Obr. č. 72: Podzemní prostory pod budovou děkanství, 60. léta 20. století. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 175 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Pod budovou děkanství se dochovalo prostorné gotické sklepení s charakteristickou lomenou klenbou. Do dnešních dnů existuje podzemní spojka mezi děkanstvím a bývalou starou školou č. p. 3.

Obr. č. 73: Náměstí, pohled od mariánského sloupu ke kostelu sv. Mikuláše, 70. léta 20. století. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/2. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Průhled jaroměřským náměstím pochází z fotografické dílny Václava Nováka. Profesionální fotograf, rodák z Jaroměře, pokračoval v dokumentařské práci svých předchůdců. Nejprve svůj zájem věnoval spíše Jaroměři a později i Josefově.

Obr. č. 74: Kostel sv. Mikuláše, hlavní oltář s kazatelnou, 70. léta 20. století. Václav Novák. Fotografie, výška 190 mm, šířka 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/5. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Autorem hlavního oltáře (výška 21 m) se sochami šesti světců, kazatelny a pontifikálního křesla v chrámu sv. Mikuláše byl Martin Krupka, řezbář z Jaroměře. Dílo vytvořil v letech 1770–1772.

Obr. č. 75: Jakubské předměstí – křižovatka Havlíčkova a Jaromírovou ulice, 70. léta 20. století. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 76: Jakubské předměstí – domy před kostelem sv. Jakuba, před 1973. Fotografie, výška 170 mm, šířka 230 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Třetí dům zleva je hodnotný barokní Šporůvský dům, který byl společně s domky před kostelem sv. Jakuba v roce 1973 zbourán. Demolice nevratně změnila podobu této části Jakubského předměstí.

Obr. č. 77: Pražské předměstí – náhon u Ostrovského mlýna, 60. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Starý mlýnský náhon, který protékal parkem Na Ostrově, se začal zasypávat v roce 1963. Oddělené plochy parku se tak spojily.

Obr. č. 78: Pražské předměstí – mlýn Na Ostrově, před 1970. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/3. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Ostrovský mlýn, jako poslední z mlýnů ve městě, byl zbořen v roce 1970. Zůstala už jen přestavěná budova mlýna v Dolcích.

Obr. č. 79: Pražské předměstí – Labská ulice, 70. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Pražské předměstí radikálně změnilo svou tvář ve druhé polovině 20. století. Kvůli nové výstavbě byla narušena původní uliční síť, došlo ke zboření Ostrovského mlýna, pivovaru a obytných domů. V roce 1978 byly zbořeny domy v ulici Na Kamení a takřka celá zástavba Labské ulice.

Obr. č. 80: Pražské předměstí – výstavba sídliště Na Zavadilce, 1977–1982. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 81: Pražské předměstí – před výstavbou sídliště Na Obci, cca 1980. Václav Novák. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. K/4. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 82: Josefův – Okružní ulice u bývalé Jaroměřské brány, 60. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, A-Josefov, inv. č. K/06. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 83: Josefův – Lidická ulice, 60. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, A-Josefov, inv. č. K/19. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 84: Josefův – vojenská nemocnice a poliklinika Sovětské armády, 70. léta 20. století. Fotografie, výška 130 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, A-Josefov, inv. č. K/10. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 85: Náměstí, návštěva prezidenta Václava Havla v Jaroměři, 27. ledna 1990. Josef Podvalský. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. K/7. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 86: Náměstí s Havlíčkovou ulicí od severovýchodu a Pražské předměstí se zástavbou Na Ptákách, 2013. Adam Bečák. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 87: Pohled od Pražského předměstí na náměstí a Jakubské předměstí od jihozápadu, 2013. Adam Bečák. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 88: Josefov – komunikační chodby podzemního obranného systému, 2008. Karel Hanuš. Digitální fotografie. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, A-Josefov, inv. č. 07.

Obr. č. 89: Josefov – budova dělostřeleckých kasáren a vojenské nemocnice, 2014. Olga Mertlíková. Digitální fotografie. Archiv autorky.

Obr. č. 90: Bývalé pevnostní město Josefov, v pozadí Jaroměř, pohled od jihu, 2018. Adam Bečák. Digitální fotografie. Archiv autora.

Mapový list č. 1

Mapa č. 1: Jaroměř a okolí na Müllerově mapě Čech z roku 1720. *Mappa geographica regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensi et districtu Egerano adjunctis ... Joh: Christoph: Müller ... A:C:M.DCC.XX. Michael Kauffer sculpsit Augusta Vind.*: Mědirytina, grafické měřítko [1 : 132 000], sekce IX, výška 465 mm, šířka 540 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-A-11. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdiiby.

Mapa č. 2: Jaroměř a okolí na mapě Královéhradeckého kraje Fran-tiška Jakuba Jindřicha Kreybicha z roku 1827. *Charte vom Königgrätzer Kreise des Königreiches Böhem, nach zuverlässigen geographischen Hilfsmitteln neu bearbeitet von Fr. Jac. Heinrich Kreybich. Prag, C. W. Enders.* Mědiryt, grafické měřítko [1 : 241 000], výška 480 mm, šířka 450 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-A-227. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdiiby.

Mapa č. 3: Jaroměř a okolí na speciální mapě III. vojenského mapování rakousko-uherské monarchie z roku 1881. List *Josefstadt und Nachod, Zone 4, Col. XIV*, heliogravura, 1 : 75 000, výška 380 mm, šířka 495 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-C-1109. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdiiby.

Mapový list č. 2

Mapa č. 4: Jaroměř na mapě okolí vsi Plesu, 1764. *Carte des Environs de Pless en Boheme. Reduitee sur le levé du Terrain, fait du 2. au 17. May 1764.* Anonym. Rukopisná kolorovaná mapa, torzo (levá část), výška 395 mm, šířka 725 mm, výřez. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 8103. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdiiby. – Pod nejstarším půdorysem města z roku 1764 je podepsán vojenský inženýr kapitán Claude Benoit Querlonde Duhamel. Byl členem skupiny francouzských vojenských inženýrů, kterou na vyžádání Marie Terezie poslal do Čech král Ludvík XV. Měli prozkoumat terén a navrhnout kompletní zabezpečení přístupových cest do země. Plán jistě patřil k projektové dokumentaci, ale bohužel se dochoval pouze fragment. Chybí vesnice Ples. V roce 1900 jej jaroměřské městské muzeum koupilo za 2 zlaté od Josefa Dušky, starožitníka z Josefova.

Mapový list č. 3

Mapa č. 5: Jaroměř a okolí na mapě I. vojenského mapování Čech z let 1780–1783, v prostoru obce Ples vlepen půdorys pevnosti (od 1793 Josefov, dříve Ples), zbudované v letech 1780–1790, s návazností na místní komunikace. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 79, výška listu 408 mm, šířka 618 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 4

Mapa č. 6: Jaroměř a okolí na mapě pozic císařské armády, 1778. *Ohngeföhrr Entwurf von denen Positionen der Kayserl: Armée zwischen Königingrätz und dem Riesengebürge bey Hohenehb.* Anonym. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 1165 mm, šířka 490 mm, výřez. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, sbírka písemností a tisků, sign. PT 3714. Sken Michaela Glaserová. – Výpovědní hodnotu mapy jako celku zhodnotil HONL, Ivan: Mapa válečných operací na horním Labi r. 1778. In: Krkonoše – Podkrkonoší. Vlastivědný sborník 4, 1969, s. 46–57.

Mapa č. 7: Jaroměř a okolí na mapě královéhradecké diecéze, 1790. Jan Venuto; ryl Kilian Ponheimer. *Mappa dioeceseos Reginae-hradecensis ... MDCCXC. Kil. Ponheimer sculp. Viennae. Joanne Venuto canonico capitulari Reginaehradecensi et consistorii assessore.* Kolorovaná mědirytina, výška 1050 (950) mm, šířka 850 (810) mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MAP A 38. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdiiby.

Mapový list č. 5

Mapa č. 8: Plán Jaroměře a okolí, cca 1800. Bez názvu (patrně součást většího celku). Anonym. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 700 mm, šířka 2640 mm, výřez. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, Řada R, III 2/20. Sken Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, č. 432100. – Plán přehledně zachycuje historický střed města i s pozůstatky středověkého opevnění (od západu mostní a Pražská brána, brána se zvonicí a věž Panna), zástavbu celého města včetně Cihelen a polního opevnění z války v roce 1778, silnice procházející Jaroměří, tok řeky Labe, dřevěný krytý most přes Labe k náměstí, dřevěnou lávku přes Labe pod radnici, mostky u Hubrykovského mlýna a pod Vinicemi, mlýny a mlýnské náhony. Zaujme pečlivé vykreslení zahrad a sadů. V předpolí města jsou zaznamenány linie výškopisných údajů. Sběrka pevnostních plánů ve Vojenském ústředním archivu obsahuje ještě takřka identický plán s výškopisnými údaji a naznačenou inundací řeky Labe, který je ale mladšího data. Oba plány datované v rozmezí zhruba třiceti let mohou dobře posloužit ke srovnání stavebního vývoje Jaroměře v první polovině 19. století.

Mapový list č. 6

Mapa č. 9: Plán pevnosti Josefov a okolí, 1790. *Der K. K. Gränz Festung Pless pro A° 1790.* [Podpisy *Mancini obrist et Ing. a Des Ajos* (částečně nečitelný) *Prem. Lieutenant et Ingenieur* v pravém spodním rohu.] Rukopisná kolorovaná mapa, výška 1090 mm, šířka 1470 mm. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, Řada R, III 1/30. Sken Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, č. 573700. – Přehledný plán povrchu pevnosti a jejího nejbližšího okolí nedlouho po dokončení zachycuje kromě vojenských staveb uvnitř pevnosti i již první čtyři civilní domy v jednom z patricijských bloků v severní části města jako stojící či právě stavěné. Již existující stavby jsou vybarveny růžovou barvou. Uvnitř pevnosti vyznačeny plochy pro kostel (U), faru a školu (J) a bloky k zástavbě měšťanskými domy (W), žlutě vybarvený objekt v jihovýchodní části horní pevnosti měla být sladovna (R) městského pivovaru, dočasně umístěného v sousedních dvojitých kasárnách X (Q). V nádvoří vojenské nemocnice je zakreslena

kaple (H), zrušená po výstavbě kostela. Velmi pečlivě jsou vyznačeny studny na veřejných prostranstvích i uvnitř vojenských budov a areálů. V bastionech hlavního valu ještě nestojí ubytovací a skladové kasematy. Na valesh jsou vyznačeny zemní podstavce pro děla, v příkopech kanalizační šachty. V předpolí pevnosti je kromě hranice pevnostního katastru s jednotlivými hraničnický zakreslena i část dočasných budov staveníště pevnosti (stáje v oblasti pozdější Čerychovy továrny, pekárna jižně od pevnosti, kovárna západně před Hradeckou branou, zahradnictví? východně od Pleského, nynější Podklasného mlýna). Autoři velice pečlivě zakreslili i stromové a keřové porosty ve vzdálenějším předpolí, vyznačili také cvičiště pro pěchotu a jízdu východně a západně od pevnosti, vlevo nahoře okraj pevnostních cihelen a řadu dalších detailů terénu včetně pískovny v předpolí reduty Brdce a na levé straně zástavby Dolního Plesu včetně dvou polygonálních stodol či strážních domků na rozcestích před Hradeckou a Korunní branou.

Mapový list č. 7

Mapa č. 10: Plán pevnosti Josefov, 1802–1805. *Josephstadt Haupt-Minen und Souterrains-Plan.* Anonym. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 1970 mm, šířka 1880 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 4000. Foto Karel Hanuš. – Plán pevnosti zachycuje kasematní objekty, minové chodby a kanalizaci. Dobu vzniku plánu upřesňuje zachycení kostela jako právě stavěného (1805–1811), existence kasematních prostor v bastionech I, X a XI, propojení hlavního valu s vnější stranou příkopu podzemními chodbami v bastionech I a IV a existence kanalizace čtyř bloků měšťanských domů v severní části horní pevnosti. Zřejmě omylem není na kanalizaci napojen dům pevnostního zámečníka č. p. 10 na jihozápadě horní pevnosti. V minovém systému označuje červená barva střešlecké galerie a minové chodby horní úrovně, modrá barva spojovací a tzv. envelopní galerie, minové chodby dolní úrovně, vnější minové chodby na envelopní galerii a jejich odvodnění do předpolí. Vyznačeny jsou i destrukční minové systémy v předbastionech a ravelinech na jižní straně pevnosti. Pozoruhodné je vyznačení bran, průjezdů do bastionů ve dvojitých kasárnách, muničních skladů a přímých kasematních objektů par-a-dos v tzv. Korunní pevnosti. Jednoduchým způsobem je vyznačeno pevnostní tvarování terénu, terén předpolí nebyl zakreslen vůbec.

Mapový list č. 8

Mapa č. 11: Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru města Jaroměře z roku 1840. List III, IV, VI, VII, výřez. Kolorovaná litografie, grafické měřítko [1 : 2880], výška listu 526 mm, šířka 658 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, Praha, sign. B2a/C6/2770. Sken Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, Praha.

Mapový list č. 9

Mapa č. 12: Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru města Josefova z roku 1840. List I, II. Kolorovaná litografie, grafické měřítko [1 : 2880], výška listu 526 mm, šířka 658 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, Praha, sign. B2a/C6/2954. Sken Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, Praha.

Mapový list č. 10

Mapa č. 13: Jaroměř a okolí na mapě II. vojenského mapování Čech z let 1851–1852. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. IX/6, östliche Colonne, výška listu 527 mm, šířka 527 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv Wien. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 11

Mapa č. 14: Situační plán pevnosti Josefov, 1830 (s pozdějšími doplňky). *Situations Plan der kaiserl. königl. Gränz-Festung Josephstadt 1830.* Rukopisná kolorovaná mapa, výška 1120 mm, šířka 1470 mm, měřítko ve fortifikačních sázích. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, řada R, III 1/31. Sken Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, č. 574000. – Přehledný plán pevnosti a jejího okolí včetně větší části Jaroměře, Cihelen, Pražského a Jakubského předměstí má pocházet ze závěru 1. třetiny 19. století, chybí na něm pevnostní hřbitov, a tak lze uvažovat, že jde o opakovaně udržovaný plán, pořízený v době ukončení výstavby pevnosti. Napovídají tomu linie výškopisných údajů zaznamenané v předpolí pevnosti. Poslední poznámka je datována do roku 1860, ale je do něj zakreslen cukrovar, stavěný roku 1870. Kromě vlastní pevnosti tak plán zachytil i rozsah demoličního pásma pevnosti, cihelen a částečně i mírových muničních skladů. Do plánu byly doplněny jak tři předsunuté lunety ze závěru napoleonských válek, tak luneta Brdce. V plánu jsou červeně vyznačeny objekty, podléhající demoličnímu reverzu včetně budov nádraží a cukrovaru. Pokles vojenského významu pevnosti naznačují parazitní objekty v hlavním příkopu horní pevnosti na severozápadě a jihovýchodě. Autoři pečlivě zakreslili výsadby v důstojnických sadech, založených západně od pevnosti.

Mapový list č. 12

Mapa č. 15: Přehledný plán zesílení Josefova pásovým opevněním, 1870. *Uibersichts-Plan über die Verstärkung von Josefstadt durch passagere Gürtel-Werke eventuell durch provisorische Werke,* dt. 28. června 1870. Scholl (podpis). Rukopisná kolorovaná mapa (oleáta), měřítko ve fortifikačních sázích. Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, řada R, III 1/21. Sken Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv, č. 453500. – Na základě terénních průzkumů vypracoval říšský ředitel opevňovacích prací generálmajor Heinrich von Scholl (1815–1879) po roce 1867 řadu návrhů na vylepšení fortifikací Rakouska-Uherska. Vzhledem k trvalému nedostatku financí bylo realizováno jen velmi málo z nich. Také josefovský návrh patří mezi nerealizované. Kromě tohoto návrhu vznikl ještě další, spojující věncem samostatných pevností – fortů obě východočeské pevnosti, Hradec Králové a Josefov. Podle návrhu mělo v širším okolí Josefova a Jaroměře vzniknout celkem 11 fortů, z nichž se některé měly na severozápadním obvodu sdružovat do opevňovací skupin Kašov a Sviništiny. Obvod mělo doplnit 17 polních baterií. Opevnění by tak obsadila návrší na Habřince jihozápadně od Jaroměře, lesní komplex u Kašova s opevněnou skupinou s fortem IV a dvěma permanentními dělostřeleckými bateriemi, návrší západně od Sviništan s dvojití fortů spojených zemní dvoukaponiérou, polohu u Zvole, návrší západně od Jasenné a nad Libřicemi, aby se fortem u Smržova okruh uzavřel. Poměrně velkou mezeru při labském údolí měly vykryt čtyři dělostřelecké baterie. Na plánu jsou zakresleny linie dostřelů 3000 a 7500 kroků (1800 a 4500 m).

Mapový list č. 13

Mapa č. 16: Situační plán demoličních pásem pevnosti Josefov a jejich muničních skladů, 1874. *Situations-Plan. K. k. Genie Direction zu Josefstadt.* Rukopisná kolorovaná mapa (oleáta), výška 440 mm, šířka 510 mm, měřítko ve videňských sázích (1´´´´ = 200 W. K.); datace vyplývá z doložky o schválení v pravém spodním rohu s datem 10. března 1874 (*10. März 1874*). Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Josefov – Sběrka plánů pevnosti Josefov, 1781–1930, inv. č. 26. Foto Pavel Vychodil. – Plán zachycuje rozsah demoličních pásem (rajonů se zákazem staveb) pevnosti (žlutě): *Bau-Verboth-Rayon der Festung Josefstadt*) a muničních skladů (červeně): *Bau-Verboth-Rayon der Pulver-Magazine*). Demoliční pásmo pevnosti bylo stanoveno na 600 fortifikačních sáhů (tj. 1170 m), u mírových muničních skladů na

400 fortifikačních sáhů (780 m) a v terénu vyznačeno mezníky. Pásmo se zákazem výstavby, resp. s povinností majitele odstranit své objekty v tomto pásmu po vyzvání vojenských orgánů do 21 dnů, obklopovalo celou pevnost, na severu navíc obsahovalo i oblast pevnostních cihelen. Uvnitř této oblasti se nacházela i prakticky celá planina Na Ptákách až k soutoku Labe s Úpou. Vně se nacházely obě vesnice pro přesídlenec z Plesu – Rasošky a Nový Ples – i zbylá část Plesu (Starý Ples). Uvnitř zůstala západní část Plesu – Vodní neboli Dolní Ples. V roce 1874 již podle všeho nebyly udržovány fortifikace na náhodské silnici před Jakubským předměstím, a tedy zde nebylo udržováno ani pásmo zákazu výstavby. Úlohu těchto opevnění převzala luneta Brdce, vystavěná v roce 1851. Demoliční pásmo mírových muničních skladů navazovalo na pevnostní, zahrnovalo celou osadu Jezbiny a nejmýchodnější část Semonic. V roce vzniku tohoto plánu byl postaven nový mírový muniční sklad č. IV v nevyhovující vzdálenosti 200 fortifikačních sáhů (390 m) od okraje demoličního pásma na západní straně. V průběhu 19. století vznikla v demoličních pásmech řada staveb, od zemědělských usedlostí, obytných domů a výrobních objektů Na Cihelnách u trutnovské silnice, přes objekty nádraží (hlavní budova byla destruována rakouskými ženisty za války v roce 1866) až po akciový cukrovar z roku 1871 západně od Korunní pevnosti (po požáru roku 1892 textilní továrna Antonína Čerycha). Demoliční pásmo pevnosti zaniklo zrušením pevnosti, zákaz výstavby kolem muničních skladů přetrvál až do druhé poloviny 20. století.

Mapový list č. 14

Mapa č. 17: Plán náměstí a přilehlého okolí s řekou Labe a mlýnskými náhony, před 1883. *Podrobně vodopisná mapa král. věnného města Jaroměře. / Dle katastrální mapy kreslil a zvětšil J. Senhoutka.* Rukopisná kolorovaná mapa, výška 625 mm, šířka 415 mm, grafické měřítko. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, neuspořádáno. Foto Pavel Vychodil. – V roce 1883 došlo ke zboření tří domů jižní fronty náměstí a následně k výstavbě mostu a chlapecké školy (rok 1883 tak představuje datum ante quem vzniku plánu).

Mapový list č. 15

Mapa č. 18: Regulační plán nové městské čtvrti Na Ptákách, 1902. Bez názvu (součást většího celku, název není uveden na žádném z listů). Jan Čermák. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 720 mm, šířka 800 mm, bez měřítka. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, neuspořádáno, 26 listů. Foto Pavel Vychodil. – Jedná se o součást celkového regulačního plánu města Jaroměře z let 1901–1902.

Mapový list č. 16

Mapa č. 19: Regulační plán nové městské čtvrti Na Ptákách, 1906. Dušan Jurkovič. Bez názvu (součást většího celku, název není uveden na žádném z listů). Rukopisná kolorovaná mapa, výška 710 mm, šířka 790 mm, bez měřítka. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, neuspořádáno, 8 listů (neúplně). Foto Pavel Vychodil. – Projekt nebyl realizován.

Mapový list č. 17

Mapa č. 20: Plán města, cca 1911. *Plán král. věnného města Jaroměře. Nakreslil Adolf Řehák.* Barevný tisk, výška 430 mm, šířka 530 mm, měřítko 1 : 5025, vydal Edv. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 7715. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Profesor Adolf Řehák vyučoval počátkem 20. století na C. k. státní škole pro stavební řemesla v Jaroměři. Je autorem mapy Krkonoš a plánů Hradce Králové a Jaroměře. Jaroměř opatřil podrobným seznamem úřadů, škol, parků a uměleckých památek, dále soupisem tovarém, dílen, četných živností a všechny lokalizoval v mapě. Plán je dobrým doplňkem k příručce vydané Václavem Kudrnáčem v Trutnově v roce 1903 pod názvem Adresář a popis politického okresu Královédvorského.

Mapový list č. 18

Mapa č. 21: Jaroměř a okolí na mapě III. vojenského mapování, nedatováno [asi 1917–1918]. Číslo listu 3856/3, tisk, grafické měřítko [1 : 25 000], výška listu 550 mm, šířka 700 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-C-1586. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdiiby.

Mapový list č. 19

Mapa č. 22: Plán Josefova, cca 1920. *Plán města Josefova n/Mapy: 1 : 2880. Kreslil: Václav Šesták. Vydal Fr. Večeřa, knihkupec a nakladatel v Josefově.* Barevný tisk, výška listu 505 mm, šířka listu 680 mm, měřítko 1 : 2880. Soukromá sbírka. Sken majitel.

Obr. č. 91: Josefov od severovýchodu (pohled od bývalé reduty Brdce), 1910–1914. Fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchiv, inv. č. A/01. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Mapový list č. 20

Mapa č. 23: Regulační plán části Jaroměř-Ptáky, 1930. J+J. *Soutěžní návrh zástavby čtvrti Na Ptákách.* Rukopisná kolorovaná mapa, výška 965 mm, šířka 686 mm, bez měřítka. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, 13 listů. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 21

Mapa č. 24: Silniční mapa okresu Jaroměř, 30.–40. léta 20. století. *Silniční mapa okresu Jaroměřského.* Okresní silniční správa v Jaroměři. Tisk, výška 770 mm, šířka 1060 mm, měřítko 1 : 25 000; žlutě vyznačena hranice okresu. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 8090. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdiiby.

Mapový list č. 22

Mapa č. 25: Polohopisná mapa Jaroměře a Josefova, cca 1940. Bez názvu. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 1182 mm, šířka 1360 mm, bez měřítka. Státní okresní archiv Náchod, Archiv města Jaroměř, Mapy a plány, neuspořádáno. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 23

Mapa č. 26: Směrný územní plán města, 1958. Bez názvu. Krajský projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic Hradec Králové, Ing. Arch. V. Rohlíček. Barevný tisk, výška 800 mm, šířka 498 mm, měřítko 1 : 5000. Státní okresní archiv Náchod, ONV Náchod II, fascikl 120. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 24

Mapa č. 27: Územní plán města, 1978. *Jaroměř. Územní plán sídelního útvaru.* Sv. Polák, Rud. Sláma, Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů. Barevný tisk, výška 958 mm, šířka 1330 mm, měřítko 1 : 5000. Státní okresní archiv Náchod, ONV Náchod II, fascikl 126. Foto Pavel Vychodil.

Mapový list č. 25

Mapa č. 28: Územní plán města, 2017. *Územní plán Jaroměř. Hlavní výkres.* Sdružení Jaroměř 2011, zodpovědný projektant Ing. arch. Vladimír Charvát. Měřítko 1 : 5000. © Městský úřad Jaroměř, 2019.

Mapový list č. 26

Mapa č. 29: Svislý letecký snímek Jaroměře, 1937. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 08917. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Mapový list č. 27

Mapa č. 30: Svislý letecký snímek Jaroměře, 1953. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 05923. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Mapový list č. 28

Mapa č. 31: Svislý letecký snímek Jaroměře, 1977. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 15767. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Mapový list č. 29

Mapa č. 32: Svislý letecký snímek Jaroměře, 1991. Vojenský geografický a hydrometeorologický úřad v Dobrušce, Středisko leteckých snímků, sign. č. 09591. Letecký snímek poskytl VGHMÚř Dobruška © MO ČR, 2019.

Mapový list č. 30

Mapa č. 33: Svislý letecký snímek Jaroměře, 2018. Mapový poklad – Ortofoto ČR, 2018 © Český úřad zeměměřický a katastrální, www.cuzk.cz.

Mapový list č. 31

Mapa č. 34: Jaroměř a Josefov v polovině 19. století. Vektorizace mapy stabilního katastru 1 : 2500. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Juraj Považan. – Mapování stabilního katastru Jaroměře a Josefova probíhalo na konci 30. let 19. století, datace císařských otisků, které zachycují poměrně rozsáhlý katastr královského věnného města a přilehlého svobodného královského města Josefova, je k roku 1840 (mapový list č. 8–9, mapa č. 11–12). Zástavba královského věnného města Jaroměře byla díky omezeným terénním dispozicím soustředěna na nevelkém prostoru dlouhé úzké ostrožny mezi Labem a Úpou s centrálním náměstím (dnes Československé armády) a chrámem sv. Mikuláše, jednalo se rozlohou o nejmenší královské město vůbec. Samotný katastr Jaroměře byl však poměrně rozsáhlý a zahrnoval také zemědělskou a protoprůmyslovou krajinu v okolí města včetně Pražského předměstí na západě (s městem spojeným řetězovým mostem z roku 1831, který byl třetím nejstarším v českých zemích) a Jakubského předměstí kolem kostela sv. Jakuba na východě, od města byly odděleny branami, z nichž východní, spojená s kostelem sv. Mikuláše a sloužící jako zvonice, se v barokní podobě dochovala dodnes. Mapa zachycuje podobu krajiny již po provedených úpravách před a při stavbě pevností (regulace vodních toků, vyrovnání terénu, změna využití půdy srov. mapový list č. 33, mapa č. 36 a mapový list č. 37, mapa č. 40). – Samotná podoba intravilánu města je zachycena před rozsáhlými změnami, kterými prošlo město v druhé polovině 19. století. V 80. letech došlo ke zbourání tří domů v jižní frontě náměstí a výstavbě ulice, která navazovala na nový ocelový most přes Labe (dnes Komenského), který nahradil dřevěnou lávku navazující na radniční fortu, a byl tak umožněn rozvoj lokality Na Ostrově. K další proměně došlo po požáru části náměstí v roce 1896. Výrazný rozvoj městské zástavby pokračoval i ve 20. století. Podoba pozdně barokní pevnosti Josefova vystavěné na mírném návrší nad soutokem Labe a Metuje v období poslední třetiny 18. století je zachycena ve své vrcholné fázi. Velké množství veřejných staveb, stejně jako promyšlená struktura města, svědčí o jeho vojenském významu. Pozoruhodné je to, že i přes ztrátu svého strategického významu po pruskoroakouské válce 1866 a zrušení pevnostního statusu po roce 1888 se v podstatě půdorys města příliš nezměnil a je zachována většina původních staveb včetně částí fortifikace města. Pouze došlo k rozšíření výstavby v některých místech mimo pevnostní okruh a prolomení bran. To z Josefova spolu s Terezínem činí jedinečnou architektonickou památku tohoto druhu na našem území. Pevnostní město je od roku 1971 městskou památkovou rezervací (od roku 1987 s poměrně širokým ochranným pásmem zahrnujícím nejen Jaroměř, ale také okolní obce Rasošky, Nový Ples a Rychnovek). Historické centrum Jaroměře bylo v roce 1990 prohlášeno městskou památkovou zónou. – Literatura: KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587; MERTLÍK, Pavel – MERTLÍKOVÁ, Olga: Josefov. Kapitoly z dějin pevnosti a města. Liberec 2019.

Mapový list č. 32

Mapa č. 35a: Negativní plán Jaroměře a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle mapy II. vojenského mapování Čech z let 1851–1852, sekce č. IX/6, ostliche Colonne. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba.

Mapa č. 35b: Negativní plán Jaroměře a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků počátkem 21. století s využitím soudobých digitálních dat z Geoportálu Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba.

Mapa č. 35c: Digitální model území Jaroměře a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků podle mapy II. vojenského mapování Čech z let 1851–1852, sekce č. IX/6, ostliche Colonne. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba.

Mapa č. 35d: Digitální model území Jaroměře a okolí s vyznačením půdorysu města a uličních bloků počátkem 21. století s využitím soudobých digitálních dat z Geoportálu Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba. – [Komentář k mapám č. 35a–d:] Negativní plány znázorňují schematically, v kontrastním dvoubarevném (černobílém) rozlišení, polohu města v krajině s důrazem na půdorys sídla a vodoteče; ostatní krajinné prvky jsou potlačeny. Ve výsledku lze porovnat stav a expanzi města do blízkého okolí ve dvou časových rovinách, v polovině 19. a počátkem 21. století. Digitální modely jsou vizualizací polohy města v krajině v návaznosti na reliéf a vodoteče, zachycují rovněž schematically městskou aglomeraci a její proměny ve dvou časových vrstvách. Jejich cílem je porovnání rozvoje městského sídla v krajině v polovině 19. a počátkem 21. století podobně, jako to umožňují šikmé letecké snímky. Stav k polovině 19. století šikmý letecký snímek nahrazuje, a umožňuje tak komparaci vizualizace krajiny i pro dobu, kdy letecké snímky ještě neexistovaly. – Prameny a literatura: Rekonstrukční mapy Historického atlasu měst ČR sv. 1–30, online, dostupné z <http://www.hiu.cas.cz/cs/mapova-sbirka/historicky-atlas-mest-cr/rekonstrukcni-mapy-ep/> [cit. 12. 2. 2020]; SEMOTANOVÁ, Eva: Historická geografie – zmizelý prostor a čas. In: Český časopis historický 93, 1995, s. 177–188; VALENA, Tomáš: Město a topografie. Evropské město v topografickém kontextu. Praha 1991.

Mapový list č. 33

Mapa č. 36: Krajinné schéma Jaroměře a okolí v polovině 19. století se sondou před výstavbou pevnosti Josefova. Rekonstrukční mapa Evy Semotanové, kartografické zpracování Daniel Paluba. – Krajinné schéma města Jaroměře s blízkým okolím je vymezené prostorem kolem

města o průměru asi 5 km s řekami Labem, Úpou a Metují. Časově se vztahuje ke konci 70. let 18. století (před vznikem pevnosti v 80. letech 18. století) a k polovině 19. století. Situace je porovnána s počátkem 21. století. Město Jaroměř, položené v nadmořské výšce kolem 250 m, výrazně ovlivnil stávající terén (říční terasy, kryté sprašemi a váťými písky, ostrožna před ústím Úpy do Labe), uvedené říční toky a údolní nivy, formované povodněmi. Na sklonku 18. století pak stavba pevnosti Ples (zahájena 1780, dokončena 1790; od roku 1793 jako Josephstadt, 1854 též Josefov, 1948 připojen k Jaroměři). S ní souvisely změny toků Labe a Metuje (řeky byly regulovány a jejich soutok posunut asi 700 m směrem na západ). Tok Labe jižně od Jaroměře byl zkrácen z původních 1000 m asi na polovinu. Pevnostní pásmo omezilo stavební rozvoj Jaroměře, zejména v prostoru Cihelen, dotvořila se základní komunikační síť města (vznikla nová silnice, spojující město i pevnost Josefov s Trutnovem a Dvorem Králové). Došlo ke zboření většiny vesnice Ples, zachována zůstala pouze její východní část pod názvem Starý Ples a západní část jako Dolní Ples. Za hranicemi pevnostního pásma byly založeny dvě nové vsi, Nový Ples (jihovýchodně od pevnosti) a Rasošky (jihozápadně od pevnosti). Vykácena byla severozápadní polovina Pleského lesa (jeho přibližný rozsah na počátku 18. století dokumentuje Müllerova mapa Čech z roku 1720, sekce IX), aby neslytal úkryt případným útočícím vojskům. V krajině se nacházely kolem poloviny 19. století dvorce, cihelny, mlýny a hostince. Souvislá řada dvorců existovala v místě cihelen na západním okraji města již po polovině 18. století, administrativně od roku 1836 jako osada Cihelny. Severovýchodně od Jaroměře bylo umístěno popravěště; polohu mimo jiné dokládají pomístní zeměpisná jména na mapách stabilního katastru (Spravedlnost) i na současných mapách (Na Spravedlnosti, Spravedlnost). V pozvolném severojižním oblouku od Heřmanic k Jezbinám se nacházela ještě před založením pevnosti Josefov dělostřelecká stanoviště, stejně tak na severovýchodě v blízkosti města Jaroměř. Po založení pevnosti vznikly poblíž Dolních Dolců prachárny. Za významné krajinné zásahy, spjaté s výstavbou pevnosti Ples (Josefov) na sklonku 18. století, lze tedy nepochybně považovat regulaci a další úpravy Labe a Metuje, změny v poloze a struktuře sídel a vznik nové silnice jako hlavní pátéří komunikace severním směrem. – Prameny a literatura: *Mappa geographica regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensi et districtu Egerano adjunctis ...* Joh: Christoph: Müller ... A:C:M.DCC.XX. Michael Kauffer sculptis August Vind [1 : 132 000], sekce IX; Anonym: *Carte des Environs de Pless en Boheme. Reduite sur le levé du Terrain, fait du 2. au 17. May 1764;* Anonym: *Ohngefähr Entwurf von denen Positionen der Kaiserl: Armee zwischen Königgrätz und dem Riesengebirge bey Hohenelb, 1778; Topographische und Militairische Carte desienigen Theils von Boehmen welcher Hohenelbe Pless und der Schlesischen Grentze gelegen ist... von [Friedrich Karl Wilhelm] Schmettau... 1789 [1 : 50 000]; I. vojenské mapování Čech z let 1780–1783 [1 : 28 800], sekce č. 79; Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru města Jaroměře z roku 1840 [1 : 2880]; Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru města Josefova z roku 1840 [1 : 2880]; II. vojenské mapování Čech z let 1851–1852 [1 : 28 800], sekce č. IX/6, ostliche Colonne; HONL, Ivan: Vztah Josefova k okolnímu krajiněmu prostředí. In: Mínulost Jaroměře. Sborník příspěvků k dějinám města 1. Trutnov 1968 (= Krkonoše – Podkrkonoší, Supplementum IV), s. 64–70; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587; VONDRÁČKOVÁ, Nikola: Poloha a podoba popravěšt na Královéhradecku. Bakalářská diplomní práce Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové 2017, s. 32.*

Mapový list č. 34

Mapa č. 37: Vývoj pozemkového vlastnictví města Jaroměře do roku 1848. Rekonstrukční mapa Jany Vojtiškové, kartografické zpracování Juraj Považan. – Vývoj jaroměřských vesnic v letech 1420–1547: Pokusy o vytvoření městského panství sledujeme u Jaroměřských poprvé v době husitské, kdy se jim podařilo zabrat vesnice jaroměřského augustiniánského kláštera, jmenovitě Doubravici (dnes ves Doubravice u České Skalice, část obce Rychnovek), Malý Třebešov (dnes místní část obce Velký Třebešov) a Říkov. Rozhodnutím Zikmunda Lucemburského o zábor v letech 1436–1437 přišli. Nejpravděpodobněji v roce 1496 získal jaroměřský a královédvorský špitál donaci od Matěje z Hořan, jmenovitě rycheň dvůr v Kohoutově (dnešní obec se nachází asi 7 km od Dvora Králové) s poddanými v Kohoutově a v Kladrubech (ves dnes součástí obce Kohoutov). V roce 1502 Jaroměřští část vlastněnou královédvorským špitálem odkoupili. Dne 7. února 1520 si Jaroměřští koupili od Jiřika Gersdorfa z Gersdorfa heřmanické zboží, jmenovitě ves Heřmanice, Brod a Slotov (dnes obě součástí obce Heřmanice), Krabčice (dnes součást obce Dolany), Vyhň[á]nov (dnes součást obce Kohoutov) a pustou ves Prorub (od roku 1528 nově osídlena; dnes Proruby, součást obce Brzice); v případě Vyhň[á]nova a Prorub se jednalo o manský majetek náležející v té době k trutnovské manské soustavě, která zanikla v první polovině 16. století; ostatní majetek byl deskový. V roce 1539 se podařilo koupit jako deskový majetek ves Sviništiny (dnes součást obce Dolany), a to od Jana Pleského z Levína na Plesu. K roku 1547 Jaroměř, která taktéž již vnímala pozemkový majetek nejen jako zdroj jistého příjmu, ale i jako důležitý atribut politické moci, náležely vsi Heřmanice (6 osedlých – tj. berních jednotek, nikoli jednotlivců), Brod (2 osedlých), Slotov (13 osedlých), Krabčice (13 osedlých), Vyhň[á]nov (7 osedlých), Prorub (7 osedlých), Sviništiny (16 osedlých). Špitálu, který spravovala jaroměřská obec, náležel rycheň dvůr v Kohoutově s příslušenstvím a s poddanými v Kohoutově a v Kladrubech (zřejmě už tehdy jen části těchto vsí). K městu patřily i vsi Hořenice, Dolany a Čáslavky, které měly nepochybně charakter šosovnických vsí. Před osudným protihabsburským odbojem tak Jaroměř spravovala panství se sedmi poddanskými (zisk šel přímo obci), třemi šosovními (při respektování jejich zvláštního postavení) a dvěma špitálními (zisk měl jít špitálu) vesnicemi s přibližně 169 osedlými, jak odhadují nejnovější výzkumy. Při porovnání s dalšími královskými městy se jednalo o městské panství střední velikosti. – Jaroměřské vesnice od druhé poloviny 16. století do zániku patrimoniální správy: V důsledku účasti na protihabsburském odboji byl Jaroměř konfiskován všechny pozemkový majetek. Žádušní a špitální majetek byl Jaroměři navrácen ještě v roce 1547, mj. úroky ze vsí Kohoutov se šesti osedlými; nikde sice nenacházíme informace o vsi Kladruby, ale do majetku obce se v blíže neurčité době opět dostala. Šosovní vsi Hořenice, Dolany, Čáslavky a šosovní dvůr Jezviny (dnes Jezbiny, městská část Jaroměře) byly opět přivtěleny k městu v roce 1549, a to za účelem „vychování kneží, žákův a chudých“, přičemž zbylé peníze mohli používat na splácení obecních dluhů, opravy městských objektů a jiné potřebné obecní záležitosti. Za vlády Maxmiliána II. byl vsím Dolany, Čáslavky a Hořenice potvrzen jejich šosovní charakter. Poté se jaroměřské panství zvětšovalo již jen minimálně. V roce 1575 daroval Maxmilián II. Jaroměřským jako odškodnění za následky plavení dřeva po Labi ves Kohoutov, zřejmě opět jen její část, jak to zachycuje berní rula. Na počátku 17. století, v roce 1604, si Jaroměřští ještě ve prospěch svého špitálu zakoupili dvě poddanské usedlosti v Kopaninách (dnes malá ves, část obce Chvalkovic). Městskými poddanými, z právního hlediska poddanými jaroměřského špitálu, tak byli pouze obyvatelé několika usedlostí v Kohoutově (k roku 1593 je vzpomínáno 7 osedlých, tj. zde berních jednotek, 7/18 osedlých vzpomíná i berní rula), dvou usedlostí v Kopaninách a velmi nejspíše obyvatel několika usedlostí v Kladrubech (např. T. V. Bílek je ve svých Dějinách konfiskací neuvádí, berní

rula zmiňuje jednoho sedláka a jednoho chalupníka, tj. 1/8 osedlých). Nepříznivým vývojem se tak Jaroměřští zařadili do skupiny nejmenších městských panství, kdy se toto jmění nemohlo stát zdrojem významnějšího příjmu. Na přelomu 17. a 18. století se rozhořely spory, které měly od počátku spíše rysy právní kauzy než živelního odporu, mezi obyvateli šosovnických vesnic a městem Jaroměři. Dlouhodobý konflikt vyzněl ve prospěch města, byť bylo i nadále vesničanům přiznávano specifické právní postavení. Městské panství bylo dotvořeno v souvislosti s provedením raabizace, kdy zejména na území městského obvodu vznikly osady Cihelny, Jezbiny, Horní a Dolní Dolce a Polcovský Dvůr. Patrimoniální správa zanikla v letech 1848–1850. – Prameny: Státní oblastní archiv v Zámruku – Státní okresní archiv Náchod, fond Archiv města Jaroměře, Kniha zápisů červená (na nemovitosti) 1549–1581, inv. č. 12; ČADKOVÁ, Iva – ZAHRADNÍKOVÁ, Magda (edd.): Berní rula 15. Hradecký kraj IV. Praha 2011, s. 245–249; PEŠÁK, Václav (ed.): Berní rula 13. Hradecký kraj II. Praha 1954, s. 206–210; ČELAKOVSKÝ, Jaromír – FRIEDRICH, Gustav (edd.): Codex Juris Municipalis Regni Bohemiae III. Praha 1948, s. 1205–1208, č. 676. – Literatura: SOMMER, Johann Gottfried: Das Königreich Böhmen. Statistisch-topographisch dargestellt. Vierter Band. Königgrätzer Kreis. Prag 1836, s. 65–79; BÍLEK, Tomáš V.: Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618. Část druhá. Praha 1888, s. 1096–1098; KNAPP, Antonín: Paměti královského věnného města Jaroměře nad Labem. Jaroměř 1887; DOLEŽAL, Daniel: Trutnovská manská soustava a její kniha z let 1480–1539. In: Sborník archivních prací 42, 1992, č. 2, s. 227–233; UHLÍŘ, Jiří: Klášter augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349–1421). In: Stopami dějin Náchodska. Sborník Státního okresního archivu Náchod 7, 2001, s. 125–134; ČERNÍKOVSKÝ, Petr: Lokální konflikt v byrokratickém soukolí. Spory jaroměřských šosovnických vesnic na počátku 18. století. In: Stopami dějin Náchodska. Sborník Státního okresního archivu Náchod 14, 2010, s. 57–96; FELCMAN, Ondřej: Velké pozemkové majetky ve východních Čechách a jejich aristokraticí majitelé v letech 1436–1634. In: BERAN, Zdeněk a kol.: Východočeská šlechta, její sídla a teritoria. Praha 2013, s. 20–39; VOJTIŠKOVÁ, Jana: Královské věnné město Jaroměř a jeho panství v době předbělohorské (historickogeografické aspekty problematiky). In: Historická geografie 45, 2019, s. 239–261.

Mapový list č. 35

Mapa č. 38: Administrativní vývoj města Jaroměře v letech 1850–2019. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Juraj Považan. – První písemná zmínka o městě pochází z roku 1126, původní hradiště bylo založeno již na počátku 11. století pravděpodobně knížetem Břetislavem. Městem se pak stala Jaroměř před rokem 1289 pravděpodobně za Přemysla Otakara II. To získalo v roce 1307 status královského věnného města, které bylo připsáno Elišce Rejčce. Postupně byla Jaroměř zapsána dalším královským. Zajímavý je vznik současného znaku města, tedy lvíce v trnové koruně, který byl přikázán Jiřím z Poděbrad jako potrestání města za vzpouru proti královně Barboře v roce 1444 (doložen na pečeti z roku 1484). Po roce 1547 měl významnou roli při správě města královský rychtář. Ve městě až do roku 1765 působil hrdeň soud první třídy. V roce 1788 byl úřad královského rychtáře zrušen a město získalo regulovaný magistrát s purkmistrem a čtyřmi radními. V roce 1850 byl zvolen obecní výbor a ten zvolil prvního starostu města. Jaroměř se v roce 1850 stala sídlem soudního okresu, při reformě v roce 1855 pak tzv. smíšeného okresu. Sídlem soudního okresu v rámci politického okresu Dvůr Králové nad Labem se stal opět v roce 1868. V roce 1942 soudní okres Jaroměř přešel pod politický okres Hradec Králové. K další výrazné změně pak došlo v roce 1945, kdy byl zřízen politický okres Jaroměř a město se stalo sídlem okresního národního výboru. ONV si Jaroměř podržela i po roce 1949 a přišla o něj až v roce 1960 (vytvořením tzv. velkého okresu Náchod). V roce 1980 byly znovu vymezeny osady Pražské a Jakubské předměstí. V roce 1990 se stalo město sídlem pověřeného obecního úřadu a od 1. 1. 2003 je centrem obvodu obce s rozšířenou působností. – Josefov, který byl založen jako pevnost Ples (podle obce Ples, původně součást smiřického panství) v roce 1780, získal vlastní samosprávu a magistrát až v roce 1835 a městský znak o rok později. Již od roku 1791 byl svobodným královským městem. Své současné jméno pak obdržel v roce 1793. Pevnostní status města byl zrušen v roce 1888. V roce 1948 pak byl Josefov sloučen s Jaroměři. V roce 1950 byla k Jaroměři připojena obec Jezbiny, v roce 1960 došlo k odloučení osady Horní Dolce, která se stala součástí obce Zaloňov. K poslednímu rozšíření Jaroměře došlo v roce 1985, kdy byly připojeny obce Starý Ples a Semonice. Josefov, dnes část města Jaroměře, má vlastní systém názvů ulic. Některé ulice v Josefově měly názvy shodné s názvy ulic v Jaroměři. Duplicity byly odstraněny v roce 2016 přejmenováním tří ulic v Jaroměři a čtyř v Josefově (Palackého na Kracíkova, Husova na Traxlerovu, Jiráskova na Guldovu, Lužická na Kapitána Kroužela). V současné době má město Jaroměř rozlohu celkem 23,95 km² a k roku 2019 zde žilo 12 433 obyvatel. Město má celkem 9 místních částí v 5 katastrálních územích a 18 základních sídelních jednotek. – Literatura: BURDA, Tomáš: Historické hranice a proces polarizace prostoru v Česku. Praha 2016; LENDEROVÁ, Milena – SVATOŠOVÁ, Stanislava: Správní vývoj okresu Hradec Králové 1850–1986. Hradec Králové 1986; RŮŽKOVÁ, Jiřina – ŠKRABAL, Josef a kol.: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 I–II. Praha 2006; MLEZIVA, Štěpán: Retrospektivní přehled územních jednotek a územních obvodů od roku 1850. Praha 2010; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587; MERTLÍK, Pavel – MERTLÍKOVÁ, Olga: Josefov. Kapitoly z dějin pevnosti a města. Liberec 2019.

Mapový list č. 36

Mapa č. 39: Územněsprávní vývoj Jaroměrska v letech 1850–2019. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Juraj Považan. – Jaroměřsko patřilo územněsprávně převážně do Hradeckého kraje a do roku 1848 jednotlivá sídla patřila pod několik panství. Samotné panství královského města Jaroměř (8 obcí – srov. mapový list č. 34, mapa č. 37), převážnou část na jihu území tvořilo panství Smiřice-Hořiněves, samostatným královským městem byl Josefov a Velichovky tvořily svobodný statek. Další obce patřily k panství Náchod, Opočno, Choustníkovo Hradiště a Žiřec. V roce 1850 byl vytvořen soudní okres Jaroměř, který se stal součástí politického okresu Dvůr Králové nad Labem. Národnostně se jednalo o smíšené území s převahou českého obyvatelstva, etnická hranice procházela v severní části soudního okresu (podíl německy mluvícího obyvatelstva poklesl z přibližně 15 % v roce 1869 na 7 % v roce 1930). Celkem v něm bylo 45 obcí na ploše 223 km² s přibližně 28 000 obyvateli. Patřil pod Jičínský kraj, který vznikl spojením původního Hradeckého kraje, Jičínského kraje a části Boleslavského kraje. Jičín se stal sídlem kraje, protože Hradec Králové byl stále pevnostním městem. Další změna přišla v souvislosti s nástupem neoabsolutismu v roce 1855, kdy byly zrušeny politické okresy a došlo i k reformě krajského členění. Jaroměř se stala sídlem tzv. smíšeného okresu, který v sobě spojoval soudní a výkonnou správu a patřil do Hradeckého kraje, rozsah okresu ani jeho rozloha se nezměnili. Spolu s návratem ústavních pořádků došlo ke zrušení krajů a v roce 1868 i k obnově politických okresů. Znovu se tak soudní okres Jaroměř stal součástí politického okresu Dvůr Králové. K první změně území soudního okresu Jaroměř došlo při vzniku nového soudního okresu Česká Skalice v roce 1876, kdy k němu byly připojeny obce z východní části okresu, jeho rozloha se tak zmenšila na 208 km².

Toto správní členění přežilo i vznik Československa (okres Jaroměř byl v rámci neuskutečného župního zřízení zařazen do župy III Hradec Králové) a vydrželo beze změny až do podzimu 1938. Spolu se zánosem pohraničí došlo ke ztrátě 7 obcí a 4 osad z celkem 48 obcí. Z důvodu změny územních vazeb po vzniku nové státní, resp. protektorátní hranice byl v roce 1942 zrušen politický okres Nová Paka a došlo tak k přesunutí soudních okresů. Soudní okres Hořice byl připojen k politickému okresu Dvůr Králové a soudní okres Jaroměř se stal součástí politického okresu Hradec Králové (ocitl se tak v jednom celku se soudními okresy Hradec Králové, Nechanice a také Opocno ze zrušeného politického okresu Nové Město nad Metují). Sídlo oberlandrátu bylo po celou dobu okupace v Hradci Králové. Jaroměř se svého okresního úřadu, resp. okresního národního výboru dočkala v listopadu 1945, kdy došlo k obnovení a také zřízení nových územně správních celků. Jaroměř se stala sídlem politického okresu, jehož obvod byl shodný se soudním okresem. Při další reformě v roce 1949 zůstala Jaroměř sídlem okresu, který se stal součástí Hradeckého kraje. Území okresu se zvětšilo na 247 km² (připojením obcí zejména na východě ze zrušeného soudního okresu Česká Skalice a okresu Nové Město nad Metují a obcí Skalice z okresu Hradec Králové a Želkovic z okresu Hořice) a bylo v něm 59 obcí. Okres Jaroměř byl zrušen při reformě v roce 1960. Většina jeho území včetně jeho sídla byla připojena k okresu Náchod, území na jihu u okolí Smiřic a Hoříněvesi k okresu Hradec Králové. Postupná obnova územního celku se sídlem v Jaroměři začala v roce 1990 zřízením obvodu pověřeného obecním úřadem Jaroměř a dokončena 1. 1. 2003 vznikem obvodu obce s rozšířenou působností Jaroměř, který je shodný s obvodem POÚ Jaroměř. Tento obvod má 138 km², žije v něm necelých 20 000 obyvatel a je v něm 15 obcí. Krajský soud pro soudní okres Jaroměř byl po celou dobu od roku 1850 v Hradci Králové. Josef byl významným sídlem vojenské správy a na přelomu 19. a 20. století i sídlem IX. armádního sboru. – Literatura: BURDA, Tomáš: Historické hranice a proces polarizace prostoru v Česku. Praha 2016; LENDEROVÁ, Milena – SVATOŠOVÁ, Stanislava: Správní vývoj okresu Hradec Králové 1850–1986. Hradec Králové 1986; RŮŽKOVÁ, Jiřina – ŠKRABAL, Josef a kol.: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 I–II. Praha 2006; MLEZIVA, Štěpán: Retrospektivní přehled územních jednotek a územních obvodů od roku 1850. Praha 2010; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587; MERTLÍK, Pavel – MERTLÍKOVÁ, Olga: Josefův. Kapitoly z dějin pevnosti a města. Liberec 2019.

Mapový list č. 37

Mapa č. 40: Dlouhodobé změny využití ploch na Jaroměřsku v letech 1845–2010. Rekonstrukční mapa Přemysla Štycha, kartografické zpracování Přemysla Štycha. – Primárním zdrojem pro sledování změn krajiny od poloviny 19. století je Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka (Databáze LUCC Czechia). Je založena na katastrálních datech a pro několik časových horizontů začínaje rokem 1845 udává rozlohy sedmi základních kategorií využití ploch v téměř 9000 tzv. Srovnatelných územních jednotkách (SÚJ), pokrývajících území celého Česka. Pro celé Česko a hlavní politický okres Jaroměř (51 SÚJ) jsou data sumarizována v tab. č. 1 a 2, výsledky změn využití plochy za jednotlivé SÚJ jsou graficky znázorněny na mapovém listu.

	1845	1896	1948	1990	2010
Orná půda	48,22	51,59	49,88	40,99	38,14
Trvalé kultury	1,14	1,46	1,90	2,99	3,04
Trvalé travní porosty	17,41	14,12	12,95	10,50	12,50
Lesní plochy	28,90	28,96	30,21	33,33	33,70
Vodní plochy	1,44		1,14	1,98	2,07
Zastavěné plochy	0,59		1,08	1,59	1,67
Ostatní plochy	2,30	3,87	2,84	8,62	8,88
Celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Zdroj: Databáze LUCC Czechia.

	1845	1896	1948	1990	2010
Orná půda	63,88	69,48	67,03	62,46	62,32
Trvalé kultury	2,08	2,85	3,56	4,11	4,10
Trvalé travní porosty	17,73	13,50	13,22	10,03	9,95
Lesní plochy	11,16	10,04	10,61	11,22	11,29
Vodní plochy	0,87		0,75	3,62	3,68
Zastavěné plochy	0,79		1,53	2,15	2,21
Ostatní plochy	3,49	4,13	3,30	6,41	6,45
Celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Zdroj: Databáze LUCC Czechia. – Pozn.: Ostatní plochy v roce 1896 v sobě zahrnují též vodní a zastavěné plochy.

Jaroměřsko se rozkládá v Královéhradeckém kraji v předhůří Orlických hor. Díky této poloze nevykazuje povrch řešeného území výraznou výškovou členitost a lze ho považovat za oblast příznivou pro zemědělské využití taktéž díky vyšší úrodnosti půd a relativně teplému podnebí. Podíl zemědělské půdy na celkové rozloze je ve srovnání s Českem nadprůměrný, a to zejména v jižní části řešeného území. V současnosti zabírá zemědělská půda 76 %, v polovině 19. století měla podíl překračující 80 % celkové rozlohy (tab. č. 1 a 2). Příznivé podmínky předurčují území vysoký podíl orné půdy – po celé řešené období bylo přes 60 % celkové rozlohy zorněno. Naproti tomu rozloha extenzivně využívaných trvalých travních porostů se postupně snižovala, v roce 2010 zabíraly 10 %, v roce 1845 byl podíl 18 %. Sídlní struktura má kompaktnější charakter, podíl zastavěných ploch v současnosti překračuje 2 % (11 km²). Vysoký antropogenní tlak na místní krajinu se projevuje v nízkém zastoupení lesů (11 %). Změny využití ploch na Jaroměřsku od poloviny 19. století mají souvislost se společenským a hospodářským vývojem a taktéž reflektují lokální geografické faktory. Změny měly nižší dynamiku ve srovnání s celorepublikovými trendy (srov. tab. č. 1 a 2). Intenzita využití krajiny je tradičně vysoká s nadprůměrným podílem orné půdy a zastavěných ploch. Rozloha

a struktura zemědělské půdy byla také relativně stabilní – růst rozlohy zaznamenaly trvalé kultury (zahrady), pokles naproti tomu trvalé travní porosty (louky a pastviny). K úbytkům zemědělské půdy docházelo na úkor nové zástavby a ostatních ploch (např. dopravních ploch). Svoji rozlohu zvýšily vodní plochy, hlavně v důsledku výstavby vodní nádrže Rozkoš. Lesy si uchovaly svůj podíl z poloviny 19. století. Problémě změny v jednotlivých katastrech řešeného území nevykazovaly výraznější rozdíly. – Prameny a literatura: BIČÍK, Ivan a kol.: Land Use Changes in the Czech Republic 1845–2010. Socio-economic Driving Forces. Springer, Switzerland, 2015; BIČÍK, Ivan a kol.: Změny využití ploch v Česku. Praha, 2010; Databáze LUCC Czechia – Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka (1845–2000), dostupné z www.lucccz.cz/databaze.

Mapový list č. 38

Mapa č. 41: Vývoj krajiny, průmyslu a dopravy na Jaroměřsku od poloviny 19. století. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Juraj Považan. – I v době nástupu průmyslové revoluce ovlivňovala jak rozvoj dopravy, tak i hospodářství, stejně jako podobu krajiny v blízkosti řek Labe, Metuje a Úpy na rozhraní Polabské tabule, která se začíná zdvíhat do zvláště Podkrkonoší, přítomnost jedné z nejrozsáhlejších fortifikačních staveb v této oblasti Čech, tedy Josefova. Řada menších průmyslových podniků a zejména řemeslníků a obchodníků pracovala pro erár, resp. armádu, a to jak přímo v Josefově (kde ještě na počátku 20. století nebyl žádný větší průmyslový závod kromě pivovaru, ale byla zde řada drobných živnostenských provozů), tak i v Jaroměři a dalších obcích soudního okresu. Z průmyslu se nejvíce rozvíjel potravinářský, což souviselo s polohou zejména jižní části území na okraji Polabí (tradice pěstování zeleniny, ale také cukrové řepy – cukrovary Smiřice a Černožice). V řadě menších obcí byly drobné průmyslové provozy, především mlýny a lomy. Stav živností a průmyslu na Jaroměřsku je zachycen k roku 1903. – Největší změny krajiny proběhly již v době výstavby pevnosti na místě vesnice Ples (po které pevnost až do roku 1793 nesla jméno), kdy došlo ke změně toku Labe (jeho regulace pokračovala směrem na jih směrem na Hradec Králové) i Metuje a výstavbě vesnic Nový Ples, Rasošky a Starý Ples. Tato situace je zachycena v rekonstrukční mapě Evy Semotánové. Krajině schéma Jaroměř a okolí v polovině 19. století se sondu před výstavbou pevnosti Josefov (mapový list č. 33, mapa č. 36). Z dopravního hlediska došlo již záhy po polovině 19. století k dopravnímu propojení hlavní trati mezi Prahou a Olomoucí přes Hradec Králové právě s Jaroměří. Tato hlavní trať se přímo v Jaroměři, resp. v Josefově (nádraží leželo mezi oběma tehdy samostatnými městy převážně na josefovském katastru a neslo zpočátku název Josefov, později Jaroměř – Josefov), kam dospěla již v roce 1857 a dělila se směrem na severozápad na Turnov a dále na Liberec a na severovýchod pak přes Trutnov a Svatoňovický černouhelný revír byla prodloužena přes Královské sedlo až do Pruska (Německa). Strategický význam těchto tratí byl v té době nepopíratelný, ale především po roce 1866 převážil jejich význam hospodářský. Od 70. let 19. století se uvažovalo o výstavbě dalších železničních tratí, zejména o propojení Jaroměřska s podhůřím Orlických hor na trať mezi Týništěm a Meziměstím do Opočna, alternativně mezi Smiřicemi a Opočnem jako součást širšího spojení středních a východních Čech. Plány výstavby byly mimo jiné motivovány propojením významných cukrovarů zejména ve Smiřicích a v Českém Meziříčí (kam byla později zbudována z Opočna vlečka), ale to se i přes velkou snahu uskutečnit nepodařilo. V roce 1882 byl však zahájen provoz na místní trati ze Smiřic do Sadové, která měla také charakter reparačské dráhy, ale propojovala i sídla původního panství Hoříněves a Smiřice. Až do roku 1894 nebyla přímo propojena s hlavní tratí z Hradce Králové do Jaroměře. Tato trať (později označovaná i jako Smiřice – Hněvčevos) sloužila i pro případ výluk a obsluhovala několik dalších obcí a podniků. Za druhé světové války pak byla zřízena vlečka do vojenských skladů v blízkosti tratí. Pravidelný osobní provoz na trati skončil v roce 2004, ale částečně byl zachován nákladní provoz. – Z hlediska dalších druhů dopravy byla Jaroměř místem počátku splavnosti Labe pro voroplavbu (uvažovalo se zejména v druhé polovině 19. století o splavnosti řeky pro nákladní dopravu až po Jaroměř a vybudování říčního přístavu). Jaroměř a zejména jejím okolím procházely významné dopravní komunikace již od středověku. K podstatným změnám komunikační sítě došlo při výstavbě josefovské pevnosti (byla zrušena cesta z Plesu do města) a následně výstavbě nové císařské silnice z Prahy a Hradce Králové dál přes Českou Skalici a Náchod do Kladska okolo roku 1820. Tato silnice je hlavní dopravní osou Jaroměřska do současnosti jako silnice první třídy č. 33, k přeložce silnice došlo až v druhé polovině 20. století v oblasti jižně od Jaroměře. Další silnice první třídy č. 37 vede z Jaroměře zpočátku údolím Labe na Kuks a dále pak na Trutnov. V současné době probíhá výstavba dálnice D11, jejíž trasa prochází západně od Jaroměře a napojení na Náchod a dál do Polska bude realizováno severním obchvatem města. – Literatura: KUDRNÁČ, Václav: Adresář a popis politického okresu Královédvorského. Soudní okresy: Králové Dvůr n. L. – Jaroměř a politické obce i osady. Turnov 1903; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. H–Kole. Praha 1997, s. 570–587.

Mapový list č. 39

Mapa č. 42: Návrh rozšíření městské památkové zóny Jaroměř na základě památkového vyhodnocení zástavby, 2004. Návrh a kartografické zpracování Karel Kuča. Mapový podklad Český úřad zeměměřický a katastrální. – Památková zóna Jaroměř byla spolu s dalšími městskými památkovými zónami tehdejšího Východočeského kraje prohlášena Východočeským krajským národním výborem v roce 1990 na základě zákona č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči. Návrhy včetně hranic zpracovalo pro všechny zóny tehdejší Krajské středisko státní památkové péče v Pardubicích. Hranice platná od roku 1990 je na mapě vyznačena černou čarou. Zahrnuje celé historické jádro i přilehlou část Jakubského předměstí (Na Vartě) a mimo to i pás parku na pravém břehu Labe se školou Na Ostrově a divadlem. Neomezuje se tedy na pouhé historické jádro, jako je tomu u řady jiných městských památkových zón a zejména městských památkových rezervací. Kompetenci k prohlášení městských památkových zón převzalo po zrušení krajů v roce 1990 ministerstvo kultury a v roce 1992 je prohlásilo i v těch krajích, kde to krajské národní výbory nestihly. Poté byly v odborné organizaci památkové péče prováděny další průzkumy, jejichž cílem bylo vytýpat další hodnotné urbanistické celky k plošné památkové ochraně. Část z nich pak ministerstvo prohlásilo za památkové zóny v letech 1995 a 2005. V rámci těchto průzkumů byla prováděna i tzv. odborná revize památkových rezervací a zón. Zaměřila se na prověření, zda je chráněné území z hlediska předmětu ochrany optimálně vymezeno, tedy zda nemá být zmenšeno či zvětšeno. Jaroměř byla jedním z asi 20 měst, kde byla konstatována akutní potřeba chráněné území rozšířit. Z toho důvodu bylo v roce 2004 provedeno podrobné památkové vyhodnocení území, tedy klasifikace všech staveb podle památkové (resp. obecně architektonické) hodnoty. Na základě toho bylo navrženo rozšířit památkovou zónu na jihu o celou severní část čtvrti Na Ptákách, budovanou od 80. let 19. století do konce 20. století, neboť jde o jednu z nejhodnotnějších a intaktně dochovaných vilových čtvrtí té doby. Další rozšíření byla navrženo na východě, a to o celou historickou část Jakubského předměstí v širším okolí kostela sv. Jakuba. Jde o území s nespornou urbanistickou

hodnotou, danou jak tradiční předměstskou zástavbou, tak stavbami z meziválečného období. Ačkoli byl návrh rozšíření památkové zóny podporován i ze strany města, ministerstvo se žádným z návrhů vzešlých z odborné revize vůbec nezabývalo. Návrh má nicméně trvalou hodnotu, protože přesně specifikuje památkovou hodnotu celého území v dané době (2004), přičemž tento stav je v zásadě platný dodnes.

Mapový list č. 40

Obr. č. 92: Jaroměř od severu, 1536/1537. *Germirs*. Mathias Gerung. Kolorovaná perokresba, výška 370 (320) mm, šířka 480 (425) mm, výřez. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI,5,33. Sken Universitätsbibliothek Würzburg. Celex srov. obr. č. 10. – Veduta Jaroměř je součástí souboru vedut (tzv. würzburské album) zachycujících vybraná místa, jimiž či okolo nichž projíždělo poselstvo falckraběte Ottheinricha z Neuburgu a. D. do Krakova a Berlína (1536/1537). Pohled zachycující na jediném listu vpravo v popředí Jaroměř (*Germirs*) a vlevo v pozadí Nový Bydžov (*Bisoř*) je sice zdaleka nejstarší, ovšem z dokumentárního hlediska poněkud problematickou položkou ikonografie obou měst (barevná reprodukce celého listu Historický atlas měst České republiky XXIX. Nový Bydžov. Red. Robert Šimůnek. Praha 2017, mapový list č. 33, obr. č. 83). Teoreticky by měl pohled být veden od východu; samotná skutečnost, že obě města jsou vdužnou čarou vzdálena zhruba 33 kilometrů, naznačuje, že jde o pouhý konstrukt, situaci, která reálně v terénu vidět není (podobně jako je tomu např. s vyobrazením Rokycan v pozadí prospektu Plzně). M. Gerung, umělec z bavorského města Nördlingen, zastihl Jaroměř ještě před velkým požárem v roce 1548. Jeho kresba je zatím nejstarší známé vyobrazení města, ovšem ne zcela realistické. Gerung zasadil Jaroměř do fiktivní krajiny, kde na pozadí vystupují vysoké hory. Kresba postrádá hradební pás, chránící náměstí a obě Varty. Dominantu tvoří chrám sv. Mikuláše a kostel sv. Jakuba. Jádro města obestavěné přízemními a jednopatrovými domy však nevystupuje nad svým okolím, malá vzdálenost mezi oběma kostely neodpovídá skutečnému stavu, stejně jako počet domů pod severní stranou náměstí, zvanou Na Valech. Kostel sv. Mikuláše byl navíc tehdy již trojlodní stavbou (na rozdíl od jednolodní budovy zakreslené na vedutě). Mohutná severní věž nejen takřka dvojnásobně převyšuje svatomikulášský kostel, ale navíc mezi ní a kostelem stojí dům. Věž přitom ve skutečnosti přeléhala k severní stěně chrámu. Výrazná budova za věží, kde do roku 1421 stál konvent augustiniánů, by mohl být děkanský úřad a vpravo za ním radnice. Vzhled jednolodního kostela sv. Jakuba snad odpovídá jeho podobě z první poloviny 16. století před pozdější přestavbou. Vstup z Jakubského předměstí (vlevo) a z Pražského předměstí (vpravo) do města střeží dvě brány. Historicky doložené jsou však v 16. století čtyři závozy, tzv. šraňky, které chránily přístup do obou předměstí. Severní a jižní stranu náměstí uzavírala na západě Pražská brána a menší brána před dřevěným mostem přes Labe (brána na vedutě by snad mohla odpovídat bráně u mostu) a na východě věž Panna, která stála severně od závěru kostela a chránila přístup do města od obou Vart. Při cestě k Náchodu, mezi řekou Úpou a vesnicí Čáslavky, autor nakreslil dopravní místo s lámacím kolem a šibenici. Do dnešní doby se zachovaly pomístní názvy Na Spravedlnosti nebo Spravedlníka jako připomínka, že se na tomto místě skutečně konaly popravy. Vesnice s kostelem, umístěná jižním směrem od města, by mohly být Semonice s kostelem sv. Markýty nebo Ples s kostelíkem sv. Jiljí. – K výpovědní hodnotě vyobrazení Nového Bydžova komentář k výše citované barevné reprodukci celého listu.

Mapový list č. 41

Obr. č. 93: Veduta města od severu / severovýchodu, 1809. *Die koenigl. Leibgedingstadt Jaromirz im Koeniggraezter Kreise. Gemahlt von Joan. Venuto 1809*. Kolorovaná perokresba, výška 310 (264) mm, šířka 485 (440) mm. Österreichische Nationalbibliothek, Wien, inv. č. Z208049009. Sken Österreichische Nationalbibliothek, Wien. – V levé části prospektu, v prostoru mezi kostely sv. Jakuba Staršího a sv. Mikuláše, je v pozadí vidět pevnost Josefov. – Vyobrazení Jaroměře z počátku 19. století od královéhradeckého kanovníka Johanna Venuta je neocenitelným pramenem pro historika a památkáře. S cílem pro detail a znalý místa zachycuje Venuto stavební podobu města ještě před budováním císařské (Hradecké) silnice z Hradce Králové do Náchoda, kvůli čemuž byly zbourány všechny brány (kromě městské brány se zvonice). Úplně vlevo u cesty stojí Boží muka z roku 1686, dále je znázorněna zástavba Jakubského předměstí i s cestou k Náchodu. Cesta od Hořenic, na níž stojí kříž, ústí do Hulvátské ulice (dnes Růžová ulice). V pozadí je vyobrazena josefovská pevnost. J. Venuto jako první a fakticky poslední zdokumentoval vzhled věže Panny a mostu mezi ní a Malou Vartou. Linka kresby vede od chrámu sv. Mikuláše, zvonice, děkanství (domy Na Valech pod Vartami a děkanstvím tvoří druhou linku) k domům na levé straně náměstí, která končí u Pražské brány. Cesta na Pražské předměstí vede bránou u mostu a pokračuje na Vinice. Most přes Labe není vidět. Poněkud výše proti proudu Labe poblíž Hubrykovského mlýna je zakreslen dřevěný krytý most (srov. mapový list č. 5, mapa č. 8 – zde však není označen jako krytý most). V pozadí jsou vidět tři pevnostní prachárny Na Libínách.

Mapový list č. 42

Obr. č. 94: Veduta města od jihu, 30. léta 19. století. Anonym (Rodeck?). Kvaš, výška 480 mm, šířka 735 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2379. Foto Karel Hanuš. – Neznámý autor představuje Jaroměř v plynulé lince od západu k východu. Úplně vpravo lze vidět věž Pražské brány, dvorní strany domů jižní strany náměstí s pavlačemi, budovu radnice a pod ní krytou dřevěnou lávku přes Labe. V popředí vystupuje zelená plocha Ostrova s menšími domky. Malíř se dobře nevyptával se zástavbou na Vartách, kterou poněkud potlačil a spojil s ulicí vedoucí ke kostelu sv. Jakuba, kde asi v polovině vyčnívá Šporůvský dům.

Obr. č. 95: Veduta města od severu / severovýchodu, 30. léta 19. století. Anonym (Rodeck?). Kvaš, výška 480 mm, šířka 735 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 2380. Foto Karel Hanuš. – V levé části prospektu, v prostoru mezi kostely sv. Jakuba Staršího a sv. Mikuláše, je v pozadí vidět pevnost Josefov. – Týž autor (jako v případě obr. č. 94) zachytil severní stranu města. Jakubské předměstí i s kostelem sv. Jakuba vykazuje charakter spíše venkovského osídlení. V pozadí za ním vystupuje hradební val severní strany pevnosti Josefov. Malíř se dopustil řady nepřesností – zástavba Vart je posunutá směrem k jihu, severní strana náměstí takřka splývá s úrovní terénu Na Valech, vzhled brány se zvonice neodpovídá soudobým popisům. V popředí obrázku vede cesta mezi zbytky polního opevnění z bramborové války roku 1778 a směřuje k Hulvátské ulici.

Mapový list č. 43

Obr. č. 96: Jaroměř od severovýchodu, před 1840. *Jaromirz im Königgraezter Kreise. Jaroměř v Kralohradecku*. Litografie, výška 230 mm, šířka 320 mm, vydáno *Prag bei Marco Berra*. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6860. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Firma hudebního nakladatele a obchodníka s uměleckými předměty Marco Berry patřila v první polovině 19. století k předním svého druhu v Praze. Litografie s vyobrazením Jaroměře mohla být součástí většího grafického celku. Neznámý autor předlohy zobrazil zadní fasády domů na náměstí, obě Varty a částečně i Jakubské předměstí s kostelem. Autor předlohy však nebyl příliš přesný. Například podoba věže západní Pražské brány neodpovídá soudobým popisům a vyobrazením, stejně

jako brána se zvonící. Otázku vyvolává identifikace vysoké budovy poblíž kostela sv. Jakuba – jedinou významnější stavbou předměstí byl tzv. Šporkův dům, ale sotva byl takto vysoký.

Obr. č. 97a: Náměstí od západu, před 1840. Der Marktplatz in Jaromirsch. Gez. u. lith. v. R. Bürger. Litografie, výška 215 mm, šířka 310 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch dargestellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6858. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Jedná se o nejstarší známou podobu náměstí a působivou přehlídku domovních štítů. Pás domů severní strany se souvislou řadou předsíní byl do 18. století, než se zavedla čísla popisná, označován jako Dřevěná strana (domy byly dřevěné), jižní (pravá) strana jako Kamenná strana. Vzhled radnice s vysokou věží změnil zanedlouho radikální rekonstrukce a počátkem 80. let 19. století budou zbourány tři domy, aby se dosáhlo propojení náměstí s Ostrovem. Centrální části náměstí vévodí mariánský sloup, který v letech 1723–1727 vytvořila sochařská dílna M. B. Brauna. Jaroměřské náměstí proslulo trhy, jež se zde konaly. Není proto divu, že autor předlohy zachytil i několik vozů stojících před vyhlášenými hostinci a trhovce. Jaroměřští měšťané se věnovali řemeslům nebo obchodu a mnozí k tomu ještě pěstovali ovoce a zeleninu na svých polnostech na předměstích a chovali domácí zvířata. V každém domě na náměstí byl alespoň jeden krám.

Obr. č. 97b: Pohled na město od Pražského předměstí, před 1840. Jaromirsch. Gez. u. lith. v. C. W. Arldt. Litografie, výška 220 mm, šířka 305 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch dargestellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6863. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Žánrový obrázek z polohy Na Vinicích zachytil v popředí domy a dvory v někdejším podhradí, kterému se říkalo Dolejší nebo podměstí Za Dlouhým mostem či předměstí Proti bráně a mostu na rohu a od závěru 16. století neslo název Pražské předměstí. Vpravo od Pražské brány stojí bývalý proboštský dům. Podle jedné (starší) hypotézy právě zde mělo být opevněné sídlo knížecího kastelána, oproti druhé, která někdejší hrad umístila na místo, kde byl později postaven chrám sv. Mikuláše. Autor předlohy se dopustil nepřesností, když domy Na Valech umístil do větší vzdálenosti od severní strany náměstí.

Obr. č. 97c: Josefov od severu, před 1840. Festung Josephstadt. Gez. u. lith. v. R. Bürger. Litografie, výška 218 mm, šířka 313 mm. In: SEMMLER, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung in die Nordsee. Malerisch, topographisch dargestellt. Dresden 1845. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9294. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – Autor nakreslil severní frontu předpolí josefovské pevnosti a Korunní bránu s vnějším pásem opevnění z pohledu od Pražského předměstí. Vlevo na hradebním valem se tyčí věž kostela Nanebevstoupení Páně. Popředí obrázku vyplňuje žánrový motiv se ženami peroucími prádlo. V této lokalitě se však žádný vodní tok ne nacházel.

Mapový list č. 44

Obr. č. 98: Varta (Havlíčкова ulice) a Jakubské předměstí, severní strana, 1880. Václav Pácalt. Procházka po Jakubském předměstí v Jaroměři v roce 1880. Z paměti nakreslil Václav Pácalt. Kresba tužkou, výška 135 mm, šířka 4050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6795. Foto Karel Hanuš. – [Komentář k obr. č. 98–101:] Václav Pácalt (1853–1938) se narodil v Čáslavkách u Jaroměře. Byl majitelem hostince Na Kopečku a v letech 1900–1910 starostou Jaroměře. Zabýval se historií města a stal se i jeho kronikářem. Napsal řadu článků a vzpomínek na starou Jaroměř zahrnujících období od 80. let 19. století do počátku 20. století. Václav Pácalt zdokumentoval zmizelou Jaroměř prostřednictvím kreseb a také dřevorezeb. V roce 1933 vydalo městské muzeum jeho knihu s názvem Jaroměř za války světové v letech 1914–1918. Ve Státním okresním archivu Náchod jsou uloženy Pácaltovy zápisky, výstřižky a dobové dokumenty o Jaroměři z let 1914–1921.

Obr. č. 99: Varta a Jakubské předměstí, jižní strana, 1880. Václav Pácalt. Procházka Jakubským předm. Jaroměř před padesáti lety. Z paměti nakreslil V. Pácalt. Kresba tužkou, výška 185 mm, šířka 4680 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6794. Foto Karel Hanuš.

Obr. č. 100: Pražské předměstí od jihu, před 1866. Václav Pácalt. Procházka po Jaroměři. Pražské předměstí před rokem 1866. Levá strana díl I. Kresba tužkou, výška 185 mm, šířka 1095 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 5978. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 101: Pražské předměstí od západu, 1880. Václav Pácalt. Pražské předměstí od ulice do Vinic k nemocnici v letech 1880. Kresba tužkou, výška 185 mm, šířka 4355 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6796/1. Sken Městské muzeum v Jaroměři.

Obr. č. 102a–d: Domovní průčelí na náměstí, 1936–1938. Karel Votlučka. – a: severní fronta (domy č. p. 39–51). Kolorovaná perokresba, výška 360 mm, šířka 1860 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6806. Foto Karel Hanuš. – *b:* severní fronta (domy č. p. 52–65). Kolorovaná perokresba, výška 360 mm, šířka 1980 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6807. Foto Karel Hanuš. – *c:* jižní fronta (domy č. p. 3–17). Kolorovaná perokresba, výška 360 mm, šířka 2050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6808. Foto Karel Hanuš. – *d:* jižní fronta (domy č. p. 21–38). Kolorovaná perokresba, výška 360 mm, šířka 2050 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 6809. Foto Karel Hanuš. – Karel Votlučka (1896–1963), malíř a grafik, pocházel z Plzně. Ve 30. letech 20. století navštívoval jaroměřského knihkupce a nakladatele Aloise Šmahela. Vytvořil pro něj kolekci dvaceti pohlednic pod názvem Kresby z Jaroměře.

Mapový list č. 45

Obr. č. 103a–p: Pohlednice měst Jaroměře a Josefova, 1905–1914. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – a: Jaroměř, před 1914. *Panoráma Jaroměře.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/5. – *b:* Nádraží Josefov – Jaroměř, 1906. Kolorovaná pohlednice. Vydal O. Juliš v Jaroměři. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/23. – *c:* Husova třída, před 1909. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/5. – *d:* Pohled na město od západu, cca 1912. *Jaroměř.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Alois Šmahel, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/1. Sken Městské muzeum v Jaroměři. – *e:* Jaroměř, most přes Labe a cesta na náměstí, před 1908. *Jaroměř. Partie u mostu.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/11. – *f:* Jaroměř, náměstí, cca 1910. *Jaroměř. Náměstí o trhu.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/2. – *g:* Jaroměř, pohled na jižní stranu náměstí, 1907. *Jaroměř. Pohled se sítěchy kostela sv. Mikuláše.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/2. – *h:* Jaroměř, park Na Ostrově, cca 1905. *Jaroměř. Partie z městských sadů.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/12. – *i:* Jaroměř, řeka Labe a chlapecká škola, cca 1900. *Jaroměř. Partie na Labi.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Ed. Fastr, Jaroměř. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/12. – *j:* Jaroměř, přístavní město (futuristická pohlednice), cca 1910. *Budoucí přístav v Jaroměři.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Edv. Fastr v Jaroměři. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/28. – *k:* Jaroměř, městská čtvrť Na Ptákách, před 1914. Kolorovaná pohlednice. Vydal O. Juliš, Jaroměř. Městské muzeum v Jar

roměři, Fotoarchív, inv. č. P/5. – *l:* Jaroměř, průhled Havlíčkovou ulicí s kostelem sv. Mikuláše, 1908. *Jaroměř Havlíčkova třída.* Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/5. – *m:* Jaroměř, náměstíčko s kostelem sv. Jakuba, před 1908. *Jaroměř. Jakubské předměstí.* Kolorovaná pohlednice. Vydal Al. Němeček, Josefov. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. P/3. – *n:* Josefov, náměstí a budova velitelství garnizony, cca 1910. *Josefov – Josefstadt.* Kolorovaná pohlednice. Vydal J. Očenášek, Josefov. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. M/9. – *o:* Josefov, náměstí s kostelem Nanebevstoupení Páně, 1911–1913. *Josefov – Josefstadt.* Kolorovaná pohlednice. Vydal J. Kratochvíl, Josefov. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. M/13. – *p:* Josefov, průvod s vojenskou hudbou, před 1914. Kolorovaná pohlednice. Vydal L & P., Praha. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, inv. č. M/30.

Zadní strana obálky

Obr. č. 104: Reklamní leták firmy A. Wenke a syn v Jaroměři, 1911–1914. Vánoční prodej firmy A. Wenke a syn v Jaroměři. Barevný tisk, výška 325 mm, šířka 470 mm. Městské muzeum v Jaroměři, inv. č. 9767. Foto Karel Hanuš. – Srov. též obr. č. 46.

Ausführliches Verzeichnis der Karten, Pläne und Abbildungen des Bandes Nr. 31 – Jaroměř

Zusammengestellt von Tomáš Burda, Jaroslav Cvrnoch, David Doubrava, Günter Fiedler, Karel Kuča, Olga Mertlíková, Eva Semotanová, Jiří Slavík, Robert Šimůnek, Přemysl Štych, Eva Tichomirovová, Jana Vojtíšková, Klára Woitschová

Umschlag

Abb. Nr. 1: Wappen der Stadt Jaroměř zum Jahre 2020. Grafische Bearbeitung Petr Tomas.

Abb. Nr. 2: Jaroměř von Norden, ca. 30er Jahre des 18. Jahrhunderts. *Jaromirzitz.* Friedrich Bernhard Werner. Fotografie der Originalfederzeichnung, im 2. Weltkrieg vernichtet. Glasplatte, Höhe 180 mm, Breite 240 mm. Archiv Štenc, Praha, Negativ Nr. 46789d-4367. Scan Archiv Štenc, Praha.

Textblätter

Abb. Nr. 3: Ältester Siegelabdruck der Stadt Jaroměř, 1309. Der Siegelabdruck ist an die Urkunde angehängt, die am 2. August 1309 ausgestellt wurde, wo Richter Reblinus, die Ratsmänner und die Gemeinde der Stadt Jaroměř Treue und Gehorsamkeit der Königswitwe Elisabeth Richza und ihrer Tochter Agnes schwören. Abschrift: *+ SIGILLVM . CIVIVM . IN . GERMIR.* Rundlicher Siegelabdruck im Naturwachs, Durchschnitt 55 mm. Inmitten des mit Ranken verzierten Siegelfeldes ist ein Schild mit zwei abgestuften Elementen, deren Gipfel gegeneinander orientiert sind. Moravský zemský archiv v Brně, Fonds Augustiniáni Staré Brno, Inv.-Nr. 12, Sign. 41: V.4. Foto Moravský zemský archiv v Brně. – Siegelabdruck: Městské muzeum v Jaroměři, ohne Inv.-Nr.

Abb. Nr. 4: Siegelabdruck der Stadt Jaroměř, 1575. Es handelt sich um einen Siegeltyp, der von der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts bis 1788 gebraucht wurde. Auf dem unten rundlichen Schild ist eine ungekrönte einwedelige Löwin platziert, im Sprung nach rechts orientiert und mit einer Dornenkrone umgeben. Um den oberen Teil des Schildes wird ein kleines zusammengelegtes Band mit Aufschrift angedeutet. Abschrift: *Sigillum . Ciuitatis . de . iaromirz.* Rotes Wachs (das Recht mit rotem Wachs zu siegeln erhielt Jaroměř im Jahre 1506), Durchschnitt 44 mm. Seit 1511 wurde auch das kleine Siegel ohne Dornenkrone im Durchmesser von 26 mm gebraucht. Abschrift: *Sigill . CIVITATIS IAROMIR.* Eine neue Form des kleinen Siegels gleichfalls ohne Dornenkrone wurde 1575 angeschafft, Durchschnitt 28 mm. Abschrift: *SIGILL: REG: CIVITAT: DOTAL: IAROMIRII . AD . ALBIM.* Archiv Národního muzea, Eichlerova sbírka, Karton Nr. 24, Hradecko – Jaroměř. Foto Klára Woitschová. – Siegelabdruck: Městské muzeum v Jaroměři, ohne Inv.-Nr.

Abb. Nr. 5: Steinernes Wappen der Stadt Jaroměř auf der östlichen Seite des Glockenturmes bei der Nikolauskirche, 1707. Foto Václav Novák, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 6: Siegelabdruck der Stadt Jaroměř, 1818. Es handelt sich um den Siegeltyp, der seit 1788 gebraucht wurde. Wegen nicht begriffenem Grund zur Auswechslung des Siegelbildes im 15. Jahrhundert kam es Ende des 18. Jahrhunderts zur Verwechslung der Löwin statt dem ungekrönten doppelt geschweiften Löwen, mit einer Dornenkrone umgeben, Abschrift: *SIGILLVM REG : ET DOTAL : CIVITATIS IAROMIR AD ALBIM.* Rotes Wachs, Durchschnitt 34 × 40 mm. Archiv Národního muzea, Eichlerova sbírka, Karton Nr. 24, Hradecko – Jaroměř. Foto Klára Woitschová.

Abb. Nr. 7: Jan Žižka vor Jaroměř im Jahre 1421 (Hauszeichen am Marktplatz, Haus Nr. 53). Václav Novák. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 8: Modell von Jaroměř im 15. Jahrhundert, nachvollzogen. Nach Unterlagen von Vladimír Wolf und Zdeněk Berger von Jiří Škopek im Jahre 1961 angefertigt. Gips, Höhe 390 mm, Breite 840 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6024. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 9: Nikolauskirche, Glockenturm, Dechantei und der Turm Panna (Jungfrau), 16. Jahrhundert. Zeichnung von Robert Řemínek, 1975 nachvollzogen. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/5 (Foto Václav Novák). Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 10: Vedute von Jaroměř im Hintergrund mit Nový Bydžov, 1536/1537. *Germirs.* Mathias Gerung. Federzeichnung, koloriert, Höhe 370 (320) mm, Breite 480 (425) mm. Universitätsbibliothek Würzburg, Delin. VI,5,33. Scan Universitätsbibliothek Würzburg. Detail von Jaroměř vgl. Kartenblatt Nr. 40, Abb. Nr. 92.

Abb. Nr. 11: Jaroměř von Norden, ca. 30er Jahre des 18. Jahrhunderts. *Jaromirzitz.* Friedrich Bernhard Werner. Fotografie der Originalfederzeichnung, im 2. Weltkrieg vernichtet. Glasplatte, Höhe 180 mm, Breite 240 mm. Archiv Štenc, Prag, Negativ Nr. 46789d-4367. Scan Archiv Štenc, Praha.

Abb. Nr. 12: Jaroměř von Nordosten, 1746. Anonymus. Motiv-Ölmalerei mit dem hl. Nikolaus und der Vedute von Jaroměř in der rechten unteren Ecke. Höhe 1500 mm, Breite 1100 mm, Ausschnitt. Römiskokatolická farnost Jaroměř. Foto Václav Novák.

Abb. Nr. 13: Brand der Nikolauskirche (1670), erste Hälfte des 18. Jahrhunderts. Anonymus. Holzschnitt, Höhe 335 mm, Breite 235 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Sign. 6652. Foto Václav Novák.

Abb. Nr. 14: Rathaus, erste Hälfte des 18. Jahrhunderts. Anonymus. Holzschnitt, Höhe 335 mm, Breite 235 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Sign. 6651. Foto Václav Novák.

Abb. Nr. 15: Jaroměř von Norden / Nordwesten am Formular eines Lehrbriefes, ca. 1820. Kupferstich, Höhe 320 mm, Breite 440 mm.

Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 8096. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 16a: Westlicher Teil des Marktplatzes mit dem Prager Tor. Stand vor 1823. *Západní městská brána v Jaroměři do roku 1823. Podle popisu v Paměti Jaroměře od Knapa na straně 83.* Václav Pácalt. Zeichnung. Höhe 275 mm, Breite 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři. Inv.-Nr. 418/2151. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 16b: Überdachte Elbebrücke, Blick zum Marktplatz, Stand vor 1823. *Most přes Labe v Jaroměři až do roku 1831.* Václav Pácalt. Zeichnung, Höhe 275 mm. Breite 440 mm. Městské muzeum v Jaroměři. Inv.-Nr. 11/80/2157. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 17a: Prager Vorstadt bei der Annakapelle, 1836. *Vor Jaromieř. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Lithografie. Höhe 90 mm, Breite 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 9304. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 17b: Prager Vorstadt mit der Kreuzung bei der Kettenbrücke, 1836. *K. Stadt Jaromieř. Gez. Nic. Baier. Lithogr. Wach.* Lithografie, Höhe 90 mm, Breite 110 mm. In: Denkbuch über die Anwesenheit Ihrer K. K. Majestäten Franz des Ersten und Caroline Auguste in Böhmen im Jahre 1833. Prag 1836. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 9304. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 18: Kettenbrücke über die Elbe, vor 1840. *Die Kettenbrücke bei Jaromirsch. Gez. u. lith. v. R. Bürger.* Lithografie, Höhe 220 mm, Breite 305 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 6861. Foto Karel Hanuš.

Abb. Nr. 19: Jaroměř von Süden, angeblich 1850. *Jaroměř v roce 1850.* Václav J. Zauzal. Bleistiftzeichnung, Höhe 121 mm, Breite 356 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 9306. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 20: Marktplatz, geschmückt anlässlich des Besuches von Kaiser Franz Josef I., 1880. Fotografie, Höhe 190 mm, Breite 240 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 21: Marktplatz, Teil der Nord- und Südseite, vor 1883. Karel Zelený. Fotografie, Höhe 90 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 22: Marktplatz, Hofseite der Südseite, vor 1883. Fotografie, Höhe 120 mm, Breite 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 23: Hofseite von Häusern auf der südlichen (südöstlichen) Seite des Marktplatzes, 80er Jahre des 19. Jahrhunderts. *Jihovýchodní strana Jaroměře.* Josef Antonín Lewy. Bleistiftzeichnung, Höhe 330 mm, Breite 500 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 2176. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 24: Marktplatz, Brückennau über die Elbe und Hofseiten der Häuser auf der südlichen Seite, 1884. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/11. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 25: Kettenbrücke über die Elbe, vor 1883. Foto Karel Zelený. Höhe 90 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 26: Jakobivorstadt – Velká Varta (Große Warte), zu Ehren des Besuches von Kaiser Franz Josef I. geschmückt, 1880. Fotografie, Höhe 200 mm, Breite 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 27: Jakobivorstadt – Häuser vor der Jakobikirche, 80er Jahre des 19. Jahrhunderts. *U sv. Jakuba (Náměstí). Jaroměř.* Josef Antonín Lewy. Bleistiftzeichnung, Höhe 170 mm, Breite 300 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 2174. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 28: Jakobivorstadt – Gebäude der Landwehrkaserne, nach 1886. Fotografie, Höhe 90 mm, Breite 150 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 29: Jakobivorstadt – alter Friedhof bei der Jakobikirche, vor 1888. Fotografie, Höhe 110 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 30: Prager Vorstadt – Fahrweg Na Vinicích, 80er Jahre des 19. Jahrhunderts. Fotografie, Höhe 150 mm, Breite 245 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/4. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 31: Prager Vorstadt – Na Karlově, Landes-Wirtschafts- und Gewerbeausstellung, 1887. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/20. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 32: Prager Vorstadt – Knabenschule Na Ostrově, nach 1886. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/8. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 33: Prager Vorstadt – älteste Museumsausstellung in der Knabenschule Na Ostrově, ca. 1895. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/8. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 34: Prager Vorstadt – Stadtpark Na Ostrově, 90er Jahre des 19. Jahrhunderts. L. Lorenz. Fotografie, Höhe 190 mm, Breite 280 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/12. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 35: Prager Vorstadt – Bahnhof Josefov – Jaroměř, 90er Jahre des 19. Jahrhunderts. Foto Karel Zelený, Höhe 130 mm, Breite 195 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/23. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 36: Marktplatz, vom Brand 1896 zum Teil vernichtete Häuser. Fotografie, Höhe 180 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 37: Mälzerei unter dem Markplatz, ca. 1900. Fotografie, Höhe 130 mm, Breite 180 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/2. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 38: Holzhäuser in der Jakobivorstadt, ca. 1903. *Podsíňky na Jakubském předměstí v Jaroměři zbořenė roku 1903.* Václav Pácalt. Federzeichnung, Höhe 420 mm, Breite 405 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Inv.-Nr. 2150. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 39: Jakobikirche von Nordosten, vor 1903. Fotografie, Höhe 145 mm, Breite 110 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 40: Jakobivorstadt – Jakobikirche mit dem Friedhofs-Haupttor und Friedhofsmauer, vor 1903. Fotografie, Höhe 145 mm, Breite 105 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/5. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 41: Jakobivorstadt – Blick vom Turm der Jakobikirche, ca. 1910. Fotografie, Höhe 95 mm, Breite 155 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 42: Jakobivorstadt – Jaromír-Stráße, ca. 1910. Fotografie, Höhe 120 mm, Breite 165 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 43: Jakobivorstadt – Podkostelní-Mühle, vor 1909. Fotografie, Höhe 200 mm, Breite 250 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/3. Scan Městské muzeum v Jaroměři.

Abb. Nr. 44: Prager Vorstadt – Allgemeine Gewerbeschule, nach 1906. Fotografie, Höhe 150 mm, Breite 220 mm. Městské muzeum v Jaroměři, Fotoarchív, Inv.-Nr. K/8. Scan Městské muzeum v Jaroměři.